

FINANCIJSKA PISMENOST STUDENATA U REPUBLICI HRVATSKOJ

Vukova, Ivana

Master's thesis / Diplomski rad

2016

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Split, Faculty of economics Split / Sveučilište u Splitu, Ekonomski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:124:923524>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-10-13**

Repository / Repozitorij:

[REFST - Repository of Economics faculty in Split](#)

**SVEUČILIŠTE U SPLITU
EKONOMSKI FAKULTET**

DIPLOMSKI RAD

**FINANCIJSKA PISMENOST STUDENATA U
REPUBLICI HRVATSKOJ**

Mentor:

doc. dr. sc. Ana Rimac Smiljanić

Student:

Ivana Vukava (br.indeksa: 2141043)

Split, rujan, 2016.

SADRŽAJ:

1. UVOD	3
1.1. Problem istraživanja	3
1.2. Predmet istraživanja	6
1.3. Istraživačke hipoteze	6
1.4. Svrha i cilj rada.....	9
1.5. Metode rada	10
1.6. Očekivani doprinos rada.....	10
1.7. Struktura diplomskog rada	11
2. KONCEPT FINANCIJSKE PISMENOSTI	13
2.1. Definiranje financijske pismenosti.....	13
2.2. Važnost financijske pismenosti.....	21
3. FINANCIJSKA PISMENOST U REPUBLICI HRVATSKOJ	27
3.1. Rezultati istraživanja HNB-a o financijskoj pismenosti	27
3.2. Nacionalni strateški okvir financijske pismenosti potrošača za razdoblje od 2015. do 2020. godine.....	29
4. EMPIRIJSKI DIO – ANALIZA FINANCIJSKE PISMENOSTI STUDENATA	32
4.1. Metode istraživanja	32
4.2. Uzorak istraživanja	33
4.3. Testiranje hipoteza	40
4.4. Analiza rezultata istraživanja.....	52
5. ZAKLJUČAK	56
6. LITERATURA	58
PRILOZI	63
SAŽETAK	67
SUMMARY	67

1. UVOD

1.1. Problem istraživanja

Pitanje financijske pismenosti postaje sve važnija tema znanstvenih i empirijskih istraživanja tijekom zadnja dva desetljeća (Lusardi, Mitchell i Curto, 2010; OECD, 2012; EBF, 2009; Huston, 2010; Marcolin i Abraham, 2006; Wagner, 2015; Lončar i Golemac, 2016. i brojni drugi). S obzirom da je koncept financijske pismenosti relativno novi pojam ne postoji jedinstvena definicija već su mnogi autori i različite organizacije ponudile svoja objašnjenja. Naime, tijekom posljednjih nekoliko desetljeća napretkom društva u svim segmentima života na red je došlo i pitanje financijske pismenosti populacije. Protekla financijska kriza koja je započela 2008. god. u SAD-u i poprimila globalne razmjere u fokus je dovela brojna pitanja o financijskim odlukama i stabilnosti, a među njima i pitanje potrebe i važnosti financijske pismenosti građana. Kako ističe Cvrlje (2014.) potreba za općim financijskim obrazovanjem, s naglaskom na financijsku pismenost, pojavila se prije manje od jednog desetljeća u pojedinim visoko razvijenim zemljama kao posljedica sveobuhvatnih demografskih, tehnoloških, političkih i financijskih promjena u okolini prosječnog potrošača.

Hung et al. (2009) naglašavaju kompleksnost i važnost donošenja optimalnih financijskih odluka za svakog pojedinca. Naime svaki pojedinac je svakodnevno suočen s donošenjem velikog broja financijskih odluka, bilo onih kratkoročnih koje utječu na zadovoljavanje osnovnih životnih potreba, ili pak dugoročnih vezanih uz osiguravanje mjesta stanovanja ili pripreme za mirovinu. Pogrešne odluke koje su posljedica neupućenosti u osnovne financijske termine i nepoznavanja zakonitosti i alata koji se koriste u financijskom svijetu mogu imati dalekosežne posljedice na kvalitetu života donosioca takvih odluka, ali i na ostale koji se nalaze u njegovoj najužoj okolini.

Europska bankovna federacija (EBF) u Izvještaju o financijskoj pismenosti (EBF, 2009) definira financijsku pismenost kao esencijalnu komponentu u današnjim kompleksnim financijskim tržištima koja omogućava potrošačima razumijevanje donesenih financijskih odluka kako bi izbjegli nepotrebne rizike, prevelike dugove i potencijalne financijske katastrofe. Štoviše, osim samog izbjegavanja potencijalnih negativnih strana korištenja financijskih instrumenata financijska pismenost omogućava i korištenje svih prednosti koje ti isti financijski instrumenti mogu ponuditi.

Organizacija za ekonomsku suradnju i razvoj (OECD) u svojoj publikaciji OECD (2014) predstavlja financijsku pismenost kao kombinaciju razumijevanja financijskih proizvoda i koncepata, vještine i sposobnosti svakog potrošača, tj. investitora da prepozna financijske rizike i prilike, da donese racionalne odluke, da zna gdje potražiti pomoć i ostale aktivnosti s kojima će poboljšati opće financijsko stanje. Kako naglašava Svjetska banka u svom Izvješću o slučaju financijske pismenosti u zemljama u razvoju (WB, 2009) financijsko obrazovanje pruža potrošačima moć da analiziraju različite financijske opcije te da donesu informirane odluke u cilju vlastitog dugoročnog financijskog blagostanja. Pojedinci bi trebali biti svjesni svih prava i obveza koje imaju kao korisnici financijskih proizvoda, trebali bi biti u mogućnosti raspoznati i upravljati rizikom i donositi bolje financijske odluke zahvaljujući financijskoj pismenosti. Također u svom izvještaju Svjetska banka (WB, 2009) ističe rezultate istraživanja koja su pokazala da pojedince koji su manje financijski pismeni prati veća vjerojatnost padanja u probleme s dugom, uzimanja skupih kredita te manja vjerojatnost da će štedjeti i planirati za budućnost. Pojedinci koji posjeduju veći stupanj financijske pismenosti uspoređujući različite opcije koje se nude na tržištu, postavljajući prava pitanja i efektivnije pregovarajući potiču financijske institucije da ponude proizvode i usluge koji su konkurentniji i transparentniji pomažući na taj način održati stabilnost financijskih tržišta i pridonoseći većem ekonomskom rastu i razvoju.

Upravo su OECD, Svjetska banka i Europska komisija međunarodne organizacije koje su imale najveći utjecaj i doprinos promicanju pitanja financijske pismenosti, prvenstveno širenjem ideje i isticanjem potrebe za financijskom pismenošću i financijskim opismenjavanjem u svojim državama članicama ističu u svom radu Vehovec, Rajh i Kirbiš (2015.).

Prepoznavajući rastuću potrebu i važnost financijske pismenosti veliki broj zemalja je razvio i implementirao nacionalne strategije za podizanje razine financijskog znanja i pismenosti cjelokupne populacije, ali s posebnim naglaskom na mlađe generacije navodi se u rezultatima PISA istraživanja OECD (2012). PISA istraživanje je prvo internacionalno istraživanje o financijskoj pismenosti koje proučava do koje mjere studenti u 18 sudjelujućih država imaju znanje i vještine potrebne za donošenje financijskih odluka i planova za budućnost (OECD, 2012). Osim pitanja financijske pismenosti PISA istraživanje iz 2012. godine je sveukupno obuhvatilo pitanja iz matematike, znanosti te čitanja te je sudjelovalo oko 510 000 studenata iz 65 država. Provodi se svake 3 godine te predstavlja najveće svjetsko obrazovno istraživanje znanja i vještina učenika.

Iako je u većini zemalja, kako razvijenih tako i zemalja u razvoju i čak onih nerazvijenih, pitanje financijske pismenosti prepoznato kao izuzetno bitno za daljnji razvoj i napredak u slučaju Republike Hrvatske još nije dobilo dovoljno pozornosti. Naime, PISA istraživanje prema OECD (2012) pokazalo je poražavajuće rezultate za Republiku Hrvatsku čiji su učenici postigli rezultate statistički značajno niže od prosjeka zemalja OECD-a. Nadalje, Svjetska banka je još 2010. godine objavila studiju “Hrvatska – Dijagnostički pregled zaštite potrošača i financijske pismenosti” (SB, 2010), u kojoj zaključuje da nije dobro što ne postoje učinkovite kampanje promicanja svijesti ili pismenosti potrošača s ciljem boljeg razumijevanja bankovnih proizvoda i usluga te izbjegavanja problema u nastajanju ističu Vehovec, Rajh i Kirbiš (2015.).

Potaknuti svim prethodno navedenim činjenicama Ministarstvo financija je 2014. godine objavilo dokument pod nazivom „Nacionalni strateški okvir financijske pismenosti potrošača za razdoblje od 2015. do 2020. godine“ u kojem daje smjernice i ističe važnost financijski pismenog stanovništva (MF, 2015.).

Osim pitanja financijske pismenosti cjelokupnog stanovništva pojedinih zemalja postavlja se pitanje razine financijskog znanja mlađih skupina, tj. studenata, prvenstveno zbog utjecaja koji na njih imaju brze financijske promjene u modernom svijetu. Lončar i Golemac (2016.) u svom istraživanju naglašavaju kako suvremeni način života i okruženje u kojem se nalaze mladi dovodi do situacije da su mladi suočeni sa donošenjem kompleksnih financijskih odluka u jako ranim fazama svog života, a slučaj da će takve odluke biti uspješne ovisi o stupnju posjedovanja financijskog znanja i vještina.

Studenti kao skupina stanovništva nalaze se u osjetljivoj fazi života kada iz situacije financijske ovisnosti o svojim roditeljima, starateljima, prelaze u fazu financijske neovisnosti. Financijska kao i svaka druga vrsta neovisnosti za sobom povlači određenu razinu odgovornosti za poduzete odluke. Financijske odluke osim što mogu biti kratkoročnog karaktera te kao takve utjecati na trenutnu kvalitetu života često imaju odliku dugoročnosti. Drugi razlog zbog čega su izabrani studenti kao ispitivana skupina leži u činjenici što su upravo oni ti koji će u skoroj budućnosti doći na tržište rada kao visokoobrazovana radna snaga i direktno sudjelovati u financijskim zbivanjima.

Činjenica je da se potrošači suočavaju sa donošenjem kompleksnih financijskih odluka te da pogreške napravljene u ranim fazama života mogu imati dalekosežne posljedice. Lusardi, Mitchell i Curto (2010) navode rezultate istraživanja koja su pokazala kako je sve više mladih

ljudi opterećeno sa rastućim brojem studentskih kredita ili kredita po kreditnim karticama te naglašavaju kako takve obveze u ranim fazama života otežavaju njihovu potencijalnu sposobnost da akumuliraju bogatstvo. Primjeri velikog broja mladih obitelji koje su bile suočene s kreditima u CHF govore u prilog većoj potrebi financijskog opismenjavanja mladih.

Dakle, financijska kriza na globalnoj razini te nedavni slučaj sa kreditima u švicarskim francima na nacionalnoj razini u fokus je stavio problem financijske neobrazovanosti i neznanja. Činjenica je da se financijsko tržište razvija i širi velikom brzinom te da potrošači ne prate korak s tim promjenama, odnosno koriste financijske instrumente a da nisu ni svjesni kako oni zapravo funkcioniraju. Huston (2010) ističe kako povećanje financijske pismenosti potrošača treba biti društveni cilj svakog gospodarstva kako bi se poboljšalo blagostanje i stabilnost cjelokupnog sustava preko procesa dobrog donošenja odluka.

Štoviše ispitivanje financijske pismenosti je još i važnije za skupine nerazvijenih i zemalja u razvoju zbog činjenice da većina njihove populacije još nema pristup financijskim tržištima i svim instrumentima koje oni nude.

1.2. Predmet istraživanja

Sukladno uočenom problemu istraživanja u ovom radu će se analizirati koliki je stupanj financijske pismenosti među studentima na hrvatskim sveučilištima. Također će se ispitivati postoji li i u kolikoj mjeri razlika u stupnju financijske pismenosti između studenata ekonomskih i studenata ostalih fakulteta. Istraživanje će biti provedeno putem internetskog anketnog upitnika u kojem će studenti davanjem odgovora na postavljena pitanja otkriti u kolikoj mjeri razumiju osnovne pojmove i instrumente iz financijskog svijeta.

1.3. Istraživačke hipoteze

S obzirom na svu proučenu dostupnu znanstvenu literaturu i isticanu važnost financijske pismenosti za razvoj i stabilnost gospodarstava nameće se pitanje jesu li studenti na području Republike Hrvatske financijski pismeni ili nisu. S obzirom na uočeni problem i predmet postavlja se hipoteza istraživanja:

Hipoteza 1:

H₁ ... Studenti koji studiraju na području Republike Hrvatske nisu financijski pismeni.

Uzimajući u obzir prethodno provedena istraživanja OECD-a (2012) i SB-e (2010) koja su provedena na velikom broju zemalja, uključujući i Hrvatsku, te čiji se rezultati uzimaju kao relevantni pokazatelji stanja razine financijske pismenosti jedne zemlje može se postaviti pitanje financijske pismenosti hrvatskih studenata i pretpostaviti kako je ona nedovoljna.

Naime, rezultati PISA istraživanja (OECD, 2012) su pokazali ispodprosječno znanje hrvatskih petnaestogodišnjih učenika te je za pretpostaviti kolika je razina pismenosti populacije studenata. Također važno je istaknuti da je tek nedavno usvojen prijedlog nacionalnog strateškog okvira financijske pismenosti potrošača za razdoblje od 2015. do 2020. godine koji pokazuje da je Vlada RH svjesna aktualnosti problema financijske pismenosti, ali da se konkretni programi nisu uveli u praksu te da rezultati još nisu vidljivi.

Promatrajući provedena istraživanja iz ostalih zemalja može se zaključiti da je situacija slična u većini svjetskih gospodarstava. Naime, Beal i Delpachitra (2003) u Australiji su došli do zaključaka kako studenti ne posjeduju znanja i vještine o financijskim pitanjima te da bi se to moglo negativno odraziti na njihovu budućnost kroz neadekvatno upravljanje osobnim financijama navode u svom radu Marcolin i Abraham (2006). Talijani su proveli provjeru financijskog znanja i vještina na uzorku od 351 studenta ekonomskog fakulteta u Milanu te su koristeći Raschovu analizu došli do zaključka kako su studenti u prosjeku pokazali ograničenu razinu financijske pismenosti s obzirom da su na skali između 1 i 10 postigli prosječni rezultat od 5.5 navode u svom radu Bongini, Trivellato i Zenga (2012). Također istraživanja su pokazala da samo 27% mladih ljudi iz SAD-a poznaju pojam inflacije te da su sposobni izračunati jednostavne kalkulacije s kamatnim stopama (Lusardi, Mitchell i Curto, 2010). Volpe, Chen i Pavlicko (1996) su došli do zaključka da u prosjeku studenti nemaju adekvatno znanje o investiranju na temelju studije koja je pokazala prosječnih 44 točnih odgovora od mogućih 100. Istraživanja kažu da studenti imaju malu sposobnost upravljanja financijama i jako ograničeno znanje o temama kao što su osiguranje, kreditne kartice, dionice, obveznice te programi umirovljenja (Danes i Hira 1987).

Osim prethodno navedenih rezultata istraživanja iz više razvijenih zemalja zaključci koje navode istraživači Nano i Cani (2013) u svom članku o financijskoj pismenosti studenata iz Albanije ističu jako nizak stupanj financijske pismenosti te naglašavaju važnost financijskog

obrazovanja. Studija na uzorku od 260 studenata iz Indonezije pokazala je da je otprilike samo polovica studenata (42.1%) bila sposobna odgovoriti na samo neka od pitanja postavljena u anketnom upitniku. Ispitanici su bili uspješniji prilikom odgovaranja na pitanja vezana uz dohodak i trošenje istog dok su manje uspješni bili s temama kredita i dugova, štednje i investiranja te osiguranja i općih pitanja o osobnim financijama (Nidar i Bestari, 2012).

S druge strane, osim pitanja opće financijske pismenosti studenata postavlja se pitanje jesu li studenti ekonomskih fakulteta financijski pismeniji od studenata na ostalim fakultetskim usmjerenjima. S obzirom na pitanje postavlja se hipoteza:

Hipoteza 2:

H₂ : Studenti ekonomskih fakulteta su financijski pismeniji od studenata drugih fakulteta.

Studentima ekonomskog fakulteta u fokusu je proćavanje zakonitosti u financijskom svijetu, upoznavanje sa svim financijskim instrumentima i posljedicama i prednostima korištenja istih te je za oćekivati da će studenti iz polja ekonomskih znanosti biti financijski pismeniji. Međutim osim pitanja same razine financijske pismenosti pitanje je koliko zapravo samo znanje utjeće na razvijanje sposobnosti i korištenja financijskih instrumenata prilikom donošenja kompleksnih financijskih odluka. Naime iz literature je poznato da se financijska pismenost ne odnosi samo na poznavanje termina i definicija već koncept financijske pismenosti uključuje osim financijskog znanja i ponašanje i sposobnost odnosno samouvjerenost za provođenje odluka kako naglašavaju Lonćar i Golemac (2014.).

Slično istraživanje proveli su Hashim i Kayode (2013) na uzorku od 161 studenata od kojih je 60% pohađalo ekonomske studije dok su ostali bili na različitim neekonomskim studijima. Zaključili su da su studenti ekonomskih studija pokazali veću razinu financijske pismenosti od studenata koji studiraju na neekonomskim studijima, ali da razlika među njima nije statistički znaćajna. Do sličnih zaključaka došli su istraživaći iz Portugala koji su na temelju anketnog upitnika s 8 pitanja o financijama zaključili da su studenti ekonomskih fakulteta pokazali veću razinu znanja od ostalih studenata (Rodrigues et al., 2012). Volpe, Chen i Pavlicko (1996) navode u svom radu kako formalno obrazovanje studenata koji studiraju na ekonomskim fakultetima, posebno na smjerovima financije i računovodstvo, poboljšava osnovna znanja studenata o upravljanju osobnim financijama. Nedavno istraživanje

provedeno na uzorku od 1127 studenata u Turskoj pokazalo je također neadekvatnu razinu financijske pismenosti studenata te rezultati jasno pokazuju da studenti koji studiraju na ekonomskim fakultetima imaju više financijskog znanja od studenata koji studiraju na ostalim fakultetima, posebice u pitanjima općeg financijskog znanja i bankarstva (Sarigul, 2014). Do sličnih zaključaka došli su i istraživači iz Malezije na uzorku od 384 studenta (Shaari et al., 2013). S obzirom na sva navedena istraživanja koja su provodili istraživači iz različitih dijelova svijeta opravdano je postavljanje hipoteze H2 te će se u ovom radu analizirati je li jednako i u Republici Hrvatskoj.

1.4. Svrha i cilj rada

Svrha ovog rada je istražiti i analizirati pismenost hrvatskih studenata s ciljem utvrđivanja razine pismenosti studenata. Tema financijske pismenosti je osjetljiva ne samo zbog globalne financijske krize već i zbog kritične važnosti znanja kao ključnog kapitala u suvremenom svijetu. Cilj ovog rada je na teorijskim osnovama definirati pojam financijske pismenosti i utvrditi važnost koju ona ima ne samo u svim svjetskim gospodarstvima nego posebno u slučaju Republike Hrvatske. Empirijskim istraživanjem će se nastojati dobiti vjerniji prikaz stanja financijske pismenosti mladih koji predstavljaju stup razvoja i pogled u budućnost. Provođenjem anketnog upitnika dobit će se rezultat razine financijske pismenosti studenata (financijskog znanja, ali i vještina za upravljanje osobnim financijama).

Razumijevanje faktora koji doprinose poboljšavanju razine financijskog znanja mogu pomoći zakonodavcima i ostalima koji sudjeluju u donošenju novih propisa i programa dizajnirati efektivne instrumente usmjerene na mladu populaciju navode Lusardi, Mitchell i Curto (2010). Osim što je važno uvesti edukativne programe koji će povećati sposobnost mladih da donesu ispravne financijske odluke s jedne strane jako je važno s druge strane osigurati zakone koji će zaštititi mlade potrošače ističu Lusardi, Mitchell i Curto (2010).

1.5. Metode rada

Tijekom izrade ovog rada koristit će se opće znanstvene metode koje prate različitu logiku misaonih postupaka prilikom provođenja istraživanja. Metodama deskripcije, indukcije, dedukcije, komparacije i sinteze obuhvaćeni su osnovni pojmovi koji se odnose na financijsku pismenost, karakteristike i važnost koju ima u financijskom svijetu. Kako naglašava Kulenović (2005.) u svom radu o važnijim znanstvenim disciplinama metode analize i sinteze međusobno se pretpostavljaju i nadopunjavaju te će se u ovom radu koristiti uz metode indukcije i dedukcije, komparacije, opovrgavanja. Statistička metoda kao jedna od najvažnijih znanstvenih metoda koristit će se sa svrhom praćenja znanstvene i stručne literature, obrade rezultata i donošenja zaključaka o prihvaćanju ili odbacivanju postavljenih hipoteza. Kod preuzimanja nekih dijelova tuđih opažanja, stavova i zaključaka koristit će se metoda kompilacije.

Empirijski dio ovog rada zahtjeva prikupljanje i statističku obradu informacija. Za prikupljanje empirijskih podataka koristit će se metoda anketiranja kojom se uz pomoć formaliziranog upitnika dolazi do podataka o stavovima i mišljenjima ispitanika. Online ankete u obliku upitnika će biti poslane studentima koji studiraju na području Republike Hrvatske. Na temelju pitanja o financijskim pojmovima i temama nastojat će se dobiti zaključak o razini financijske pismenosti studenata u Republici Hrvatskoj. Obrada prikupljenih podataka provest će se u svrhu izrade deskriptivne statistike te testiranja prethodno postavljenih hipoteza. Cilj provođenja anketnog upitnika je dati odgovor na pitanje jesu li studenti u Republici Hrvatskoj financijski pismeni te postoje li razlike i u kojoj mjeri između studenata koji studiraju na ekonomskim fakultetima i studenata koji studiraju na ostalim fakultetskim usmjerenjima.

1.6. Očekivani doprinos rada

Rezultati istraživanja su važni iz nekoliko razloga. Prvenstveno, mogu pokazati na kojoj razini financijskog znanja se nalazi mlada populacija te jesu li dobiveni rezultati u skladu s postavljenim očekivanjima i percepcijom društva kao financijski nedovoljno pismenog. Nadalje rezultati istraživanja mogu ukazati na potrebni daljnji smjer ulaganja u edukativne i razne druge stručne programe promicanja financijske pismenosti.

Kroz rad će se istražiti da li različita obrazovna usmjerenja i okruženje imaju utjecaj na postizanje sposobnosti i vještina donošenja optimalnih financijskih odluka. Također, rezultati mogu biti od pomoći u razvijanju daljnje politike upravljanja financijskom pismenošću kao resursom za postizanje stabilnosti financijskog sustava zemlje.

Kroz diplomski rad nastoji se dati objašnjenje o važnosti i potrebi financijske pismenosti populacije s posebnim osvrtom na skupinu studenata.

1.7. Struktura diplomskog rada

Predložena struktura diplomskog rada će biti koncipirana na sljedeći način: rad će biti podijeljen u pet velikih cjelina. U prvom uvodnom dijelu će biti predstavljen problem i predmet istraživanja, istraživačke hipoteze te ciljevi, metode i očekivani doprinos istraživanja.

U drugom dijelu će biti objašnjen koncept financijske pismenosti, odnosno pojam i načini definiranja financijske pismenosti pregledom dostupne literature te potreba i važnost koju financijska pismenost ima u današnjem svijetu.

Treći dio će predstaviti stanje na nacionalnoj razini s osvrtom na istraživanja koja su provedena u Republici Hrvatskoj te smjernice za buduća istraživanja i programe.

Četvrti empirijski dio se odnosi na provedbu samog istraživanja odnosno analizu financijske pismenosti studenata dok će u posljednjem petom dijelu biti iznesena zaključna razmatranja.

1. UVOD

1.1. Problem istraživanja

1.2. Predmet istraživanja

1.3. Istraživačke hipoteze

1.4. Ciljevi istraživanja

1.5. Metode istraživanja

1.6. Očekivani doprinos istraživanja

1.7. Struktura diplomskog rada

2. KONCEPT FINANCIJSKE PISMENOSTI

2.1. Definiranje financijske pismenosti

2.2. Važnost financijske pismenosti

3. FINANCIJSKA PISMENOST U REPUBLICI HRVATSKOJ

3.1. Rezultati istraživanja HNB-a o financijskoj pismenosti

3.2. Nacionalni strateški okvir financijske pismenosti potrošača za razdoblje od 2015. do 2020. godine

4. EMPIRIJSKI DIO – ANALIZA FINANCIJSKE PISMENOSTI STUDENATA

4.1. Metode istraživanja

4.2. Uzorak istraživanja

4.3. Testiranje hipoteza

4.4. Analiza rezultata istraživanja

5. ZAKLJUČAK

6. LITERATURA

PRILOZI

SAŽETAK

SUMMARY

2. KONCEPT FINANCIJSKE PISMENOSTI

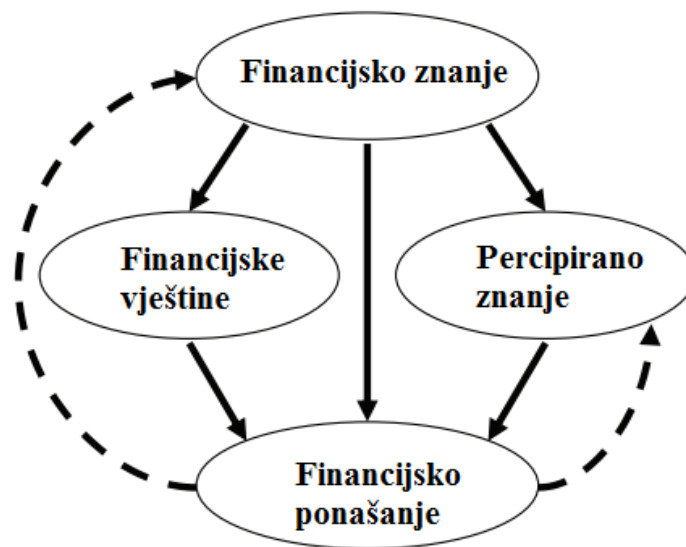
2.1. Definiranje financijske pismenosti

Velik broj istraživanja koja se provode u zadnjem desetljeću na temu financijske pismenosti pokušala su dati odgovore na pitanja što predstavlja koncept financijske pismenosti te koje su glavne komponente definicije tog pojma. Zanimljivo istraživanje provedeno u SAD-u u fokus je stavilo problem mjerenja financijske pismenosti. Naime Huston (2010) navodi kako 72% studija provedenih na temu financijske pismenosti nisu uključile definiciju tog pojma (istraživanje provedeno na uzorku od 72 individualne studije većinom na području SAD-a). Unatoč važnosti koja se pridaje financijskoj pismenosti u literaturi se pridaje nedovoljno pozornosti mjerenju iste, te se pojmovi financijske pismenosti, financijskog znanja i financijskog obrazovanja često koriste kao sinonimi naglašava Huston (2010). Uočeni nedostatak konceptualizacije i definicije financijske pismenosti, sadržaja instrumenata mjerenja i interpretacije istih istaknuti su kao glavne barijere razvijanju standardiziranog pristupa vrednovanju financijske pismenosti. Slijedom navedenog nepostojanje precizne i konzistentne koncepcije mjerenja financijske pismenosti stvara problem provođenju komparativnih analiza i utvrđivanju razina financijske pismenosti te njenog mogućeg utjecaja na financijsko blagostanje (Huston, 2010).

Definiranje pojma financijske pismenosti najbolje je započeti s njenom osnovnom, temeljnom oznakom, a to je pismenost. Prema Velikom rječniku hrvatskog jezika (Anić, 2006.) pismenost je definirana kao „vještina stvaranja tekstova, vještina pravilnog i smislenog pisanja odnosno poznavanja slova, vještina čitanja i pisanja“. Međutim razvojem i napretkom društva uočeno je da pismenost ne označava samo poznavanje radnji čitanja i pisanja, već uključuje sposobnost učenja, stjecanja statusa, stjecanja temeljnih ljudskih prava, biranje među izborima, donošenja zaključaka, uspoređivanja i poboljšanja kvalitete života. (Mason i Wilson, 2000). Koncept funkcionalne pismenosti objašnjava Burnet još 1965.godine navodeći da je pojedinac funkcionalno pismen ako može koristiti čitanje i pisanje u svrhu komuniciranja s obrazovanom većinom socijalne grupe kojoj pripada odnosno definira funkcionalnu pismenost kao pismenost koja funkcionira, radi, koja će omogućiti pojedincu napredovanje i pružiti osjećaj osobne neovisnosti (Burnet, 1965).

U literaturi brojni istraživači navode svoja viđenja financijske pismenosti ali još ne postoji jedinstvena, općeprihvaćena definicija tog pojma. Tako su primjerice Hung et al. (2009)

opisali financijsku pismenost kao krug. Financijsko znanje pojedinca se reflektira u percipiranom znanju pojedinca i utječe na financijske vještine koje su opet određene financijskim znanjem. Financijsko ponašanje ovisi o svim navedenim komponentama, (financijskom znanju, percipiranom znanju i financijskim vještinama) dok naposljetku iskustvo stečeno kroz financijsko ponašanje doprinosi stvarnom i percipiranom financijskom znanju. Odnos između financijskog znanja, percipiranog znanja, financijskih vještina i financijskog ponašanja prikazan je na grafikonu br. 1.

Grafikon 1: Financijska pismenost- definicija

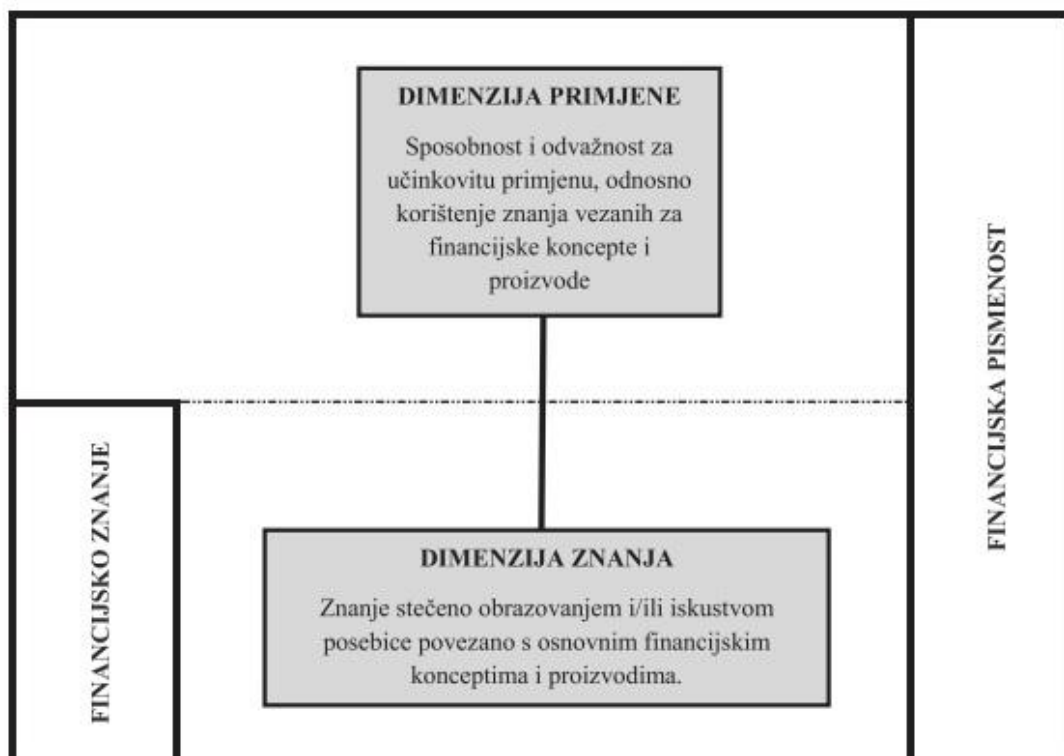
Izvor: Prilagodba autora prema Hung, A.A., Parker, A.M. i Yoong, J. (2009): Defining and Measuring Financial Literacy. RAND Corporation, working paper.

Dakle osim stvarnog znanja pojedinca ističe se i kategorija percipiranog znanja jer ljudi često nisu svjesni stvarnog opsega znanja kojeg posjeduju. Ponekad osobe koje posjeduju veću dozu samouvjerenosti smatraju da znaju puno više nego što zapravo znaju (mjereno određenim testovima znanja) i obratno kada osobe sa manjkom samopouzdanja ne vjeruju u vlastite kapacitete. Jedno od pitanja koje će biti obrađeno u empirijskom dijelu ovog istraživanja tiče se upravo razine percipiranog znanja pojedinaca koja će se usporediti s točnim odgovorima na pitanja (stvarna razina znanja). Kako navodi OECD (2006) u članku o

važnosti financijske pismenosti ključni izazov njihovog djelovanja stoji u uvjeravanju stanovništva da nisu financijski pismeni onoliko koliko misle da jesu.

S druge strane, dvodimenzionalni koncept financijske pismenosti objašnjava se postojanjem dvije dimenzije: razumijevanje (financijsko znanje) i upotreba (sposobnost i samouvjerenost da se efektivno primjeni i koristi stečeno znanje). Dakle Huston (2010) ističe kako se financijska pismenost može definirati kao mjera kojom se utvrđuje koliko je pojedinac u stanju razumijeti i koristiti informacije vezane za osobne financije.

Primjetno je da oba modela prilikom objašnjavanja pojma financijske pismenosti koriste financijsko znanje, vještine i iskustvo. Razlikuju se u tome što Huston (2010) u svojim zaključcima ne uvažava financijsko ponašanje pojedinca dok Hung et al. (2009) ne uključuju važnost samopouzdanja pojedinca prilikom korištenja financijskog znanja za donošenje optimalnih financijskih odluka.

Grafikon 2: Dvodimenzionalni koncept financijske pismenosti

Izvor: Prilagodile Golemac, Z. i Lončar, I. (2015) prema Huston, S.J. (2010): Measuring Financial Literacy. The Journal of Consumer Affairs, Vol. 44, No. 2.

Grafikonom br. 2 je prikazan dvodimenzionalni koncept financijske pismenosti koji navodi Huston (2010). Jasno je vidljivo kako cjelokupna financijska pismenost kao temelj posjeduje financijsko znanje koje se stječe obrazovanjem i/ili iskustvom korištenja financijskih instrumenata za upravljanje osobnim financijama. Međutim posjedovanje samog znanja ne znači puno ukoliko pojedinac nema sposobnost i samouvjerenost kojima može efektivno primjeniti i koristiti stečena znanja.

Financijsku pismenost kao višedimenzionalni koncept predstavila je Cvrnje (2014) u svom doktorskom radu pod nazivom „Povezanost koncepta financijske pismenosti s uspješnošću upravljanja osobnim financijama“. Ističe kako je pojam financijske pismenosti dobio mnoštvo značenja u akademskoj literaturi ali kako jedinstvena definicija, kao ni mjera financijske pismenosti još nije usvojena. S obzirom na proučenu literaturu može se reći da je financijska pismenost mjera znanja pojedinca o financijskim proizvodima, konceptima, matematičkim i numeričkim vještinama te mjera znanja i sposobnosti potrebnog za poduzimanje određenih financijskih aktivnosti.

S obzirom da je već više puta istaknuta činjenica o nepostojanju jedinstvene definicije pojma financijske pismenosti za bolje razumijevanje u nastavku će biti predstavljeno još rezultata istraživanja raznih autora na tu temu.

Istraživanjem problema definiranja financijske pismenosti Remund (2010) je zaključio kako se financijska pismenost najbolje objašnjava pomoću 5 temeljnih sastavnica:

1. znanje financijskih koncepata
2. sposobnost komuniciranja o financijskim konceptima
3. sposobnost upravljanja osobnim financijama
4. vještine poduzimanja optimalnih financijskih odluka
5. samouvjerenost u planiranju budućih financijskih potreba.

„Znanje je moć“ svima je dobro poznata izreka engleskog filozofa Francisa Bacona još iz 1597.godine koja sažima svu važnost koju znanje ima za život pojedinca. U današnjem svijetu brzih promjena i ubrzanog razvitka na svim poljima poprima još veću važnost kao glavna odrednica ljudskog kapitala. Logično je tako zaključiti kako mnogi autori financijsko znanje označavaju kao jednu od najbitnijih odrednica financijske pismenosti. Financijsko znanje je termin koji se odnosi na informacije, činjenice i vještine koje pojedinac posjeduje a stekao ih

je ili obrazovanjem ili iskustvom odnosno drugim riječima uključuje i teoretsko i praktično razumijevanje financijskih koncepata (Cvrlje, 2014.).

Dobro informirani pojedinci, oni koji posjeduju određeni stupanj financijskog znanja trebali bi donositi racionalne, dobre financijske odluke koje će utjecati na povećanje sigurnosti i dobrobiti cjelokupnog financijskog stanja. Takvi potrošači su ključni faktor u efektivnom i efikasnom funkcioniranju financijskih tržišta. Prema teoriji klasične ekonomije informirani potrošači svojim aktivnostima drže iracionalne (beskrupulozne) potrošače izvan tržišta. Primjerice potrošači koji su dobro upoznati s uvjetima na tržištu, koji poznaju kamatne stope, koji razumiju moguće posljedice kreditnog rizika te koji su svjesni kako se njihova osobna financijska situacija uklapa u situaciju na tržištu teško da će se zadužiti po nepovoljnim uvjetima ili postati žrtvom financijskih prijevara (Hilgert i Hogarth, 2003.).

Koliko je financijsko znanje važna kategorija financijske pismenosti govori činjenica da su Hilgert i Hogarth (2003) u svom istraživanju o povezanosti financijskog znanja i ponašanja izjednačile pojmove financijskog znanja i financijske pismenosti. Naime pretpostavka je da će povećanje znanja za posljedicu imati i poboljšanje u ponašanju pojedinaca u smislu da će donositi bolje financijske odluke. U prethodno spomenutom istraživanju pokazale su koreliranost između znanja i ponašanja iako je smjer povezanosti ostao nejasan. Nije dokazano jesu li pojedinci koji su pokazali višu razinu znanja zbog toga poboljšali vlastito financijsko ponašanje ili je pak dobro financijsko ponašanje uzrok višoj razini usvojenog znanja. Također provedeno istraživanje OECD-a pokazalo je kako ispitanici s utvrđenom višom razinom financijskog znanja pokazuju pozitivnija ponašanja od ispitanika s nižom razinom financijskog znanja. Slično ispitanici s pozitivnim stavom koji razmišljaju dugoročno pokazuju pozitivnija ponašanja od onih ispitanika koji imaju tendencija razmišljati u kraćem vremenskom roku (Atkinson i Messy, 2012).

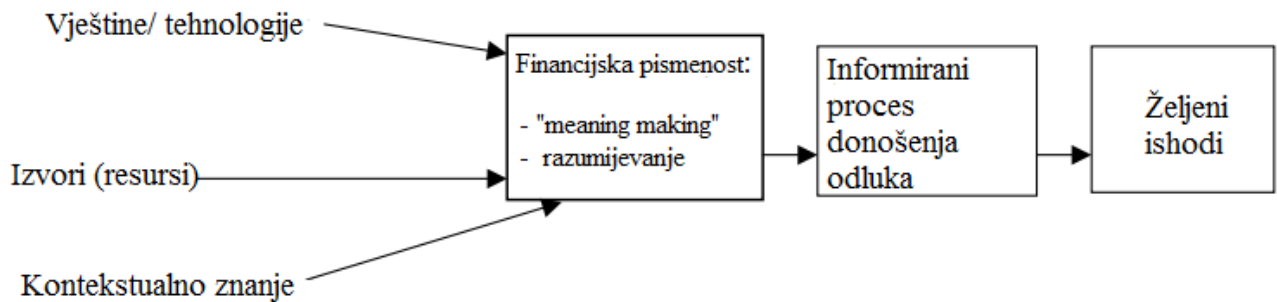
Dakle, osim posjedovanja financijskog znanja, veliki utjecaj na financijsko stanje pojedinca ima način na koji se on ponaša u određenim financijskim situacijama. Ako osoba nije u stanju ponašati se sukladno usvojenim vještinama i znanjem tada samo poznavanje materije ne donosi korist u smislu utjecanja na financijsku situaciju pojedinca. Atkinson i Messy (2012) ističu ponašanje kao esencijalni element financijske pismenosti, čak navode da je nedvojbeno to i najvažniji element. Aktivnosti poput planiranja troškova i izgradnje financijske sigurnosne mreže doprinose pozitivnim ishodima, dok ekvivalentno određena ponašanja

poput primjerice korištenja minusa po kreditnim karticama doprinose pogoršanju financijskog blagostanja pojedinca.

Osim znanja i ponašanja ustanovljena je još jedna važna dimenzija financijske pismenosti prema provedenom istraživanju OECD-a (Atkinson i Messy, 2012) a to je stav i preferencije. Primjerice ako pojedinac ima negativan stav prema štednji za svoju budućnost postoji manja vjerojatnost da će takav pojedinac štedjeti. Slično, ako je pojedincu prioritet financijsko blagostanje u kraćem vremenskom periodu manja je vjerojatnost da će osigurati financijske zalihe za hitne, neočekivane slučajeve ili da će napraviti dugoročne financijske planove.

U projektu mjerenja financijske pismenosti OECD-a navodi se definicija financijski pismene osobe kao one koja posjeduje osnovna znanja o ključnim financijskim konceptima te koja je sposobna primjeniti numeričke vještine u raznim financijskim situacijama (Atkinson i Messy, 2012). Posjedovanje numeričkih vještina odnosno sposobnost rada s brojkama je važna za financijsku pismenosti, ali nije važna u tolikoj mjeri da se može poistovjetiti s financijskom pismenošću. Više puta je naglašeno da financijski pismena osoba ne posjeduje samo znanje već i vještine, a te vještine se u velikoj mjeri odnose na sposobnost provođenja kalkulacija. Međutim upotrebom tehnologija (raznih kalkulatora i sl.) puno je bitnije razumijevanje samih financijskih koncepata od posjedovanja numeričkih vještina. Hung et al. (2009) ističu da je važno razlikovati opće numeričke vještine (koje su bliže općim kognitivnim vještinama) od financijske pismenosti, umjesto ih tretirati kao dopunsku kategoriju pojma financijske pismenosti.

Za razliku od prethodno navedenih istraživača financijske pismenosti koji smatraju da financijska pismenost zahtjeva posebna, specijalizirana znanja, vještine i iskustva iz domene financija, postoje autori koji na financijsku pismenost gledaju kroz prizmu opće pismenosti. Naime financijska pismenost se još definira i kao sposobnost pojedinca da usvoji, razumije i vrednuje relevantne informacije kako bi donio odluke svjestan mogućih financijskih posljedica. U ovom slučaju termin pismenosti se konceptualizira kao proces stvaranja smisla („meaning making process“) odnosno proces razumijevanja koji omogućava donošenje informiranih odluka kako bi se naposljetku dobili željeni ishodi (Mason i Wilson, 2000).

Grafikon 3: Financijska pismenost kao proces

Izvor: Prilagodba autora prema Mason, C.L.J. i Wilson, R.M.S. (2000): Conceptualising financial literacy. Occasional paper, 2000:7. Loughborough: Business School, Loughborough University.

Na grafikonu br. 3 prikazano je poimanje financijske pismenosti kao procesa. Pojedinci koriste kombinaciju vještina, tehnologija, izvora i kontekstualnog znanja (sastavnog, dodatnog znanja) kako bi stečene informacije dobile smisao. Tako dobro informirani pojedinci mogu donijeti odluke dok su istovremeno svjesni mogućih financijskih posljedica. Mason i Wilson (2000) naglašavaju kako su korišteni termini namjerno postavljeni u opći kontekst i to iz dva razloga. Prvi se odnosi na činjenicu što je cilj ovakvog modela predstaviti financijsku pismenost kao proces koji vodi do željenih rezultata, a drugi razlog je činjenica što trenutno postoji vrlo malo dokaza koji bi omogućili identificiranje konkretnih vještina, tehnologija izvora i znanja relevantnih za pojam financijske pismenosti.

Sva prethodno navedena istraživanja i stavovi spadaju u domenu tzv. standardne financijske teorije koja odgovore na financijska pitanja daje u obliku matematičkih objašnjenja a sve pretpostavke temelji na idealiziranim uvjetima na tržištu (racionalnim potrošačima, savršenim informacijama i sl.). Pretpostavka tog značajnog dijela ekonomske teorije je da se prilikom donošenja financijskih odluka pojedinac ponaša kao „Homoeconomicus“ ili „Racionalni ekonomski čovjek“ na način da u svako vrijeme donosi savršeno racionalne odluke. S druge strane novija istraživanja autora iz područja bihevioralne ekonomije dovode u pitanje navedenu osnovnu pretpostavku ekonomske teorije (Pompian, 2006). Bihevioristi svoje pretpostavke temelje na stvarnim tržišnim uvjetima uzimajući u obzir psihološke faktore prilikom promatranja ponašanja pojedinaca. Pompian (2006) navodi primjer investitora koji u

domeni standardne ekonomske teorije ima pravila po kojima bi se trebao ponašati (u savršenim tržišnim uvjetima) dok bihevioralna ekonomija opisuje principe po kojima se on zapravo ponaša (u stvarnim uvjetima). Dakle ponašanje pojedinca nije uvijek samo pod utjecajem znanja nego je pod utjecajem i raznih drugih faktora poput psiholoških i emocionalnih čimbenika.

Implikacije dva ključna pristupa bihevioralne ekonomije za potencijalna poboljšanja financijske pismenosti u svom članku opisuje Altman (2012). Prvi koncept naziva „Kahneman–Tversky“ pristupom koji kaže da pojedinci često rade sustavne greške prilikom procesa donošenja odluka te da se takva odstupanja događaju onda kada se udalje od konvencionalnih (neoklasičnih) pravila ekonomske teorije. Drugi koncept naziva „Simon–March“ pristupom koji objašnjava pojedince kao psihološki nesposobne za ponašanje koje je predviđeno i pretpostavljeno normama ekonomske teorije. Kao posljedica toga pojedinci razvijaju heuristike odnosno dolaze do brzih rješenja temeljenih na iskustvu pokušaja i pogrešaka kako bi donijeli racionalne odluke koje često nisu u skladu s uobičajenim normama ponašanja (Altman, 2012).

Psiholozi mogu objasniti zašto se pojedinci u određenim situacijama ponašaju iracionalno dok oni koji specijaliziraju u polju bihevioralne ekonomije ukazuju na iracionalna ponašanja investitora ali ekonomisti koji rade u obrazovnom sustavu vjeruju da se pravilnim obrazovanjem ili financijskom pismenošću mogu smanjiti utjecaji takvog iracionalnog ponašanja. (Mandell, 2006).

Kako bi bili financijski pismeni pojedinci, iako različiti po mnogim karakteristikama, moraju pokazati da imaju potrebno znanje, vještine i sposobnosti kako bi mogli donositi odluke na financijskim tržištima. U stvarnim uvjetima na tržištu svi pojedinci su suočeni s izborom između standardnih financijskih proizvoda i usluga unatoč tome što pripadaju različitim sociodemografskim grupama (Huston, 2010). S obzirom da ne postoji općeprihvaćena mjera financijske pismenosti, a poznato je da je cilj financijskog obrazovanja povećati svijest i razinu financijske pismenosti stanovništva, postavlja se pitanje kako će se mjeriti očekivani napredak na tom polju. Znanstvenici, profesori, istraživači, regulatori i drugi koji rade na povećanju razine financijske pismenosti pomoću provedenih istraživanja dolaze do zaključaka o mjerama i poželjnim ishodima koje smatraju optimalnima. Međutim, ostale karakteristike osim znanja i vještina pojedinaca poput odstupanja u ponašanju, impulzivnost, nepredviđene okolnosti ili različite preferencije dovode do toga da se pojedinci ne ponašaju sukladno

očekivanjima odnosno prema ekonomskoj teoriji donose loše financijske odluke. Mjera financijske pismenosti samo pokazuje količinu ljudskog kapitala koju posjeduju pojedinci ali ne osigurava da će se pojedinci ponašati optimalno. Mnogo istraživanja na polju financijske pismenosti je potrebno kako bi se osigurala potrebna mjera koja će omogućiti komparaciju razine financijske pismenosti, ukazati na područja potencijalnih poboljšanja te osigurati da svi stanovnici imaju jednak pristup informacijama u svrhu osiguravanja vlastitog financijskog blagostanja, a na taj način i stabilnost cjelokupnog financijskog sustava.

2.2. Važnost financijske pismenosti

Tema pismenosti stanovništva zanimljiva je znanstvenicima, psiholozima, lingvistima, socioantropolozima i pojedincima u medijima te ovakvo zanimanje samo naglašava važnost koju pismenost ima u svijetu (Mason i Wilson, 2000).

Financijska pismenost je važna na mnogim razinama. Za početak treba ustanoviti da je financijska pismenost najvažnija za pojedinca jer ima direktne implikacije na život pojedinca. Naime financijski pismene osobe imaju veću svijest o novcu i raspodjeli istog te im je cilj upravljanja s novcem maksimizacija vlastite financijske pozicije. Spretno upravljanje novcem doprinosi većim povratima od ulaganja, manjem riziku te naposljetku većem financijskom blagostanju. S druge strane ako pojedinac, suočen sa sve većom kompleksnošću financijskih proizvoda i usluga koje se nude na financijskim tržištima, donese krivu financijsku odluku u pitanje dovodi financijsko blagostanje, kako osobno tako i ono osoba koje su o njemu ovisne (obiteljsko). Oduvijek su ljudi morali donositi odluke vezane za financiranje i raspolaganje sredstvima međutim razvojem financijskih tržišta odluke poput izbora između kamatnih stopa na zajmove ili depozite kod više različitih banaka prerasle su u odluke o izboru među širokim setom kompleksnih financijskih proizvoda (razni derivativi, swapovi, ročnice i ostale slične vrste modernih financijskih proizvoda).

U posljednje vrijeme pojavili su se trendovi koji demonstriraju važnost donošenja promišljenih i informiranih odluka o financijama. U prvom redu na potrošače je prebačen veći rizik donošenja financijskih odluka nego što je to bilo prije, pogotovo odluka vezanih za odlazak u mirovinu. Prijašnje generacije radnika većinom nisu bile upućene u aktivnosti koje su poduzimali mirovinski fondovi kako bi radnici mogli dobivati mirovine dok se danas od

radnika očekuje da odlučuju u koji će se mirovinski fond uključiti ovisno o njihovim investicijskim sklonostima, ili se pak radnike upućuje da sudjeluju u raznim drugim programima štednje za isplatu mirovine u budućnosti. Također produžuje se očekivano trajanje života što znači da su potrebni i veći iznosi štednje za budućnost nego prethodnim generacijama. Uslijed procesa globalizacije, deregulacije i razvitka tehnologije financijska tržišta postaju sve kompleksnija sa sve većim brojem sudionika i sve većim brojem faktora koji na njih utječu. Ovakve dinamične promjene stvaraju poteškoće u stvaranju, implementiranju i praćenju financijskih planova. Financijska pismenost ima i veliku važnost u području zapošljavanja. Od koncepta cjeloživotnog zaposlenja naglasak je stavljen na programe cjeloživotnog učenja i usavršavanja. Kako bi pratili dinamične promjene u području karijere, promjene radnih mjesta i poslova, potrebno je učinkovito upravljanje programom osobnih financija kako bi premostili razdoblja kratkoročne nezaposlenosti (Cvrilje, 2014). Veći izbor financijskih instrumenata doprinosi većoj kompleksnosti financijskih odluka što naposljetku dovodi do veće težine takvih odluka za pojedince te je potrebno podizanje svijesti i informiranosti građana u svrhu dostizanja financijskog blagostanja i izbjegavanja financijskih kriza i zastoja.

Tablica 1: Izvori potreba za financijskom pismenošću

Kompleksnost potreba pojedinaca	Kompleksnost financijskih proizvoda
Rastuća nestabilnost u radnom životu	Novi distribucijski kanali
Smanjenje socijalne sigurnosti	Deregulacija financijskih tržišta
Povećanje osobne odgovornosti	Širi raspon ponude financijskih proizvoda i rastuća dinamika u razvoju novih proizvoda
Povećanje prosperiteta	Povećani opseg informacija
Povećanje zaduženosti	
Povećanje očekivanog trajanja života	
Povećanje broja privatno upravljanih poduzeća	
Pojedincima je potrebna financijska pismenost kako bi se mogli nositi s povećanom kompleksnošću vlastitih potreba i financijskih proizvoda.	

Izvor: Prilagodba autora prema Habschick, M., Seidl, B. i Evers, J. (2007): Survey of Financial Literacy Schemes in the EU27. Financial Services. EVERS JUNG Research and Consulting.

U tablici br. 1 sistematski su prikazane kompleksne potrebe pojedinaca koje se sastoje od rastuće nestabilnosti u radnom životu (kontinuirano usavršavanje karijere i radnih sposobnosti i vještina, povećanje fleksibilnosti), smanjene socijalne sigurnosti (država prebacuje rizik donošenja financijskih odluka na stanovništvo) što posljedično dovodi do povećanja osobne odgovornosti pojedinaca. Ove promjene uzrokovane su razvojem novih distribucijskih kanala i deregulacijom financijskih tržišta koje su dovele do povećanja spektra ponude i rastuće dinamike razvoja novih financijskih instrumenata te naposljetku do povećane količine dostupnih informacija na tržištu. Zbog prethodno navedenih razloga ali i općenito demografskih, ekonomskih i političkih promjena važnost financijske pismenosti je porasla u europskim gospodarstvima u zadnja dva desetljeća. Naglašen je i povećani rizik za cjelokupno društvo koje će snositi potencijalne troškove nastale zbog neefikasnosti tržišta (tržišnih nesavršenosti). (Habschick et al., 2007).

U ekonomskom smislu gledajući s makroekonomskog aspekta financijska i ekonomska stabilnost zemlje ovise o financijskoj pismenosti građana odnosno o kolektivnom financijskom blagostanju pojedinaca koji u njoj žive. Pogrešna raspodjela individualnog (privatnog) bogatstva može kreirati značajne troškove kako za pojedinca tako i za ukupno gospodarstvo. To se u prvom redu odnosi na javne izdatke u vidu zdravstvenih i socijalnih troškova dok se troškovi pojedinca odnose na prezaduženost i sve nedostatke osobnog ekonomskog razvoja (Cvrlje, 2014.). U slučajevima da potrošači donesu pogrešne financijske odluke odnosno da se primjerice zaduže iznad svojih mogućnosti ili se pogrešno informiraju o svojim financijskim obvezama ili opcijama može doći do narušavanja stabilnosti financijskih tržišta. Zaštita potrošača i financijska pismenost postale su iznimno važne teme nakon nedavne globalne financijske krize. Njihov veliki doprinos leži u činjenici što pomažu izgradnju povjerenja javnosti u financijske institucije i proizvode i usluge koje one nude te predstavljaju jamstvo da će financijske institucije uložiti napor kako bi služile potrebama stanovništva, posebno uključujući stanovništvo s niskim prihodima koje često nema pristup osnovnim financijskim uslugama. (SB, 2010.). Svjetska banka (2010.) u svojoj studiji navodi tri glavna razloga zbog kojih su financijska pismenost i zaštita potrošača nužne:

1. „kako bi se osiguralo da financijska tržišta budu duboka i da služe širokoj populaciji;
2. kako bi se stanovništvu s niskim prihodima omogućio pristup financijskim uslugama;
3. kako bi se osigurala dugoročna stabilnost financijskog sustava“

Ravnoteža financijskog sustava je krajnji cilj regulatora svakog gospodarstva a postiže se između ostalog i osiguravanjem jednakosti za sve sudionike. Drugim riječima teži se tome da svi pojedinci imaju pristup financijskim tržištima te da se smanji informacijska asimetrija. Tržišne nesavršenosti poput informacijske asimetrije predstavljaju bitan čimbenik u razvijanju razine financijske pismenosti. Uočena je nejednkost između informacija koje posjeduju pružatelji financijskih usluga i informacija koje posjeduju korisnici tih istih financijskih proizvoda i usluga. Uočena neravnoteža dostupnih informacija proizlazi ili iz nedovoljne transparentnosti rada financijskih institucija ili zbog toga što pojedinci nemaju pristup svim informacijama ili nedovoljno znanje i vještine da iskoriste dostupne informacije.

Informacije koje su dostupne na temu financijske pismenosti potrošača zabrinjavajuće su iz dva razloga navodi OECD (2006). Prvo generalno promatrajući sva dostupna istraživanja razine financijske pismenosti uočen je nedostatak temelja za poznavanje ili razumijevanje financijskih termina koji su potrebni za sudjelovanje na današnjim kompleksnim financijskim tržištima. Drugi veliki problem je da stanovništvo općenito vjeruje da su puno više financijski pismeni nego što je to zapravo slučaj. Kako bi poduprijeli tu tezu navodi se istraživanje iz Australije koje je pokazalo da je 67% ispitanika izjavilo da razumije koncept složene kamatne stope ali je samo 28% dalo točan odgovor na zadatak koji je tražio rješavanje problema vezanog uz složenu kamatnu stopu. Do istih zaključaka došle su Lusardi i Mitchell (2014) koje ističu nepodudaranje između percipiranog znanja i stvarnog znanja pojedinaca. Kao primjer navode studiju provedenu u SAD-u 2009.godine (Financial Capability Study) koja je pokazala da je 70% ispitanika sebi dalo ocjenu 4 ili više za financijsku pismenost (na skali od 1 do 7 gdje 1 označava vrlo nisku razinu znanja) dok je samo 30% ispitanika točno odgovorilo na konkretna postavljena pitanja.

Promatrajući ovakve rezultate istraživanja nameće se zaključak kako je prvo potrebno ukazati stanovništvu na važnost koju financijska pismenost ima na kvalitetu života te je potrebno percipirano znanje što više približiti stvarnom znanju. To je moguće napraviti provođenjem testova koji će pokazati realnu sliku o znanju pojedinaca te će služiti kao potencijalni motiv za poboljšanje znanja o osobnim financijama.

Osim navedenih razloga globalizacije financijskih tržišta, informacijske asimetrije, povećanja kompleksnosti financijskih proizvoda i usluga u Republici Hrvatskoj okidač za podizanje svijesti o financijskoj pismenosti bio je slučaj sa sklopljenim ugovorima o kreditima u CHF i s valutnom klauzulom u CHF koji je doveo velik broj građana u težak financijski položaj

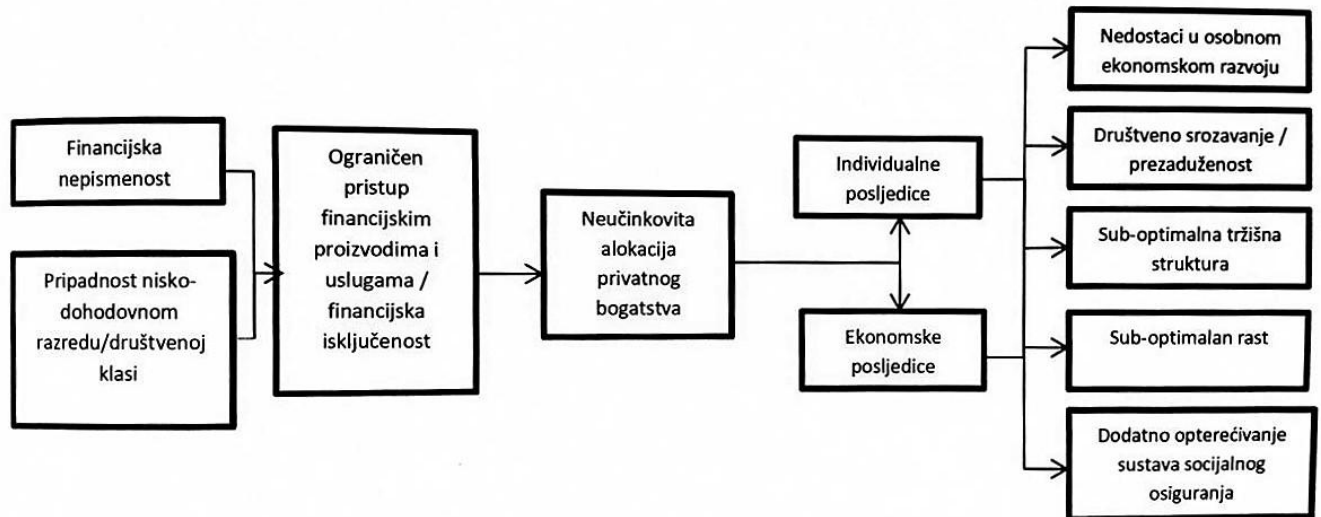
(Narodne novine, br. 11/2015.). Ukratko ono što se dogodilo je da je u razdoblju od 2005. do 2008. preko 100.000 građana RH ugovorilo s bankama u Republici Hrvatskoj kredite vezane uz valutnu klauzulu švicarski franak (CHF) što je bilo potaknuto prethodnim rastom gospodarstva i rastom potražnje za kreditima. Međutim 2008.godina označava početak globalne financijske krize koja je započela na hipotekarnom tržištu u SAD-u i uslijed složenosti međunarodnih ekonomskih odnosa i trenda globalizacije brzo se proširila na cijeli svijet. Kriza je dovela do poremećaja na tržištu novca i bijega kapitala u sigurne valute (CHF je jedna od sigurnih valuta) što je posljedično dovelo do rasta CHF-a do 70% u odnosu na početnu vrijednost te naravno porasta mjesečnih rata obveznika tih kredita. Nakon ovakvih događaja postavilo se pitanje jesu li svi komitenti koji su potpisali ugovore o kreditu u CHF bili upoznati sa svim dostupnim informacijama te jesu li bili svjesni svih rizika koji su povezani s ovakvim kreditiranjem.

Ministarstvo financija Republike Hrvatske ističe da je financijsko znanje preduvjet financijske pismenosti te da financijskom opismenjavanju stanovništva vodi proces financijskog obrazovanja (Narodne novine, br. 11/2015.). Kao najvažnija definicija financijskog opismenjavanja u mnogim studijama pa tako i u zaključku o prihvaćanju Nacionalnog strateškog okvira financijske pismenosti potrošača navodi se ona OECD-a koja kaže da je „financijsko opismenjavanje proces u kojem financijski potrošači/ulagači poboljšavaju svoje razumijevanje financijskih proizvoda i koncepata te putem informacija, uputa i/ili objektivnih savjeta, razvijaju potrebne vještine i sigurnost kako bi postali svjesniji financijskih rizika i prilika, kako bi donosili utemeljene odluke, kako bi znali gdje se obratiti za pomoć te kako bi poduzimali druge učinkovite mjere za poboljšanje svoje financijske dobrobiti“ (Narodne novine, br. 11/2015.).

S druge strane potreba za financijskom pismenošću može se objasniti i rizicima koji proizlaze iz financijske nepismenosti. Dakle ne samo da je važno razvijati financijsku pismenost već je bitno uočiti opasnosti koje proizlaze iz nedovoljnog znanja, sposobnosti i vještina za donošenje financijskih odluka ne samo za pojedinca već i za nacionalne sustave.

Loša razina financijskog znanja od strane pojedinaca i rastuća kompleksnost financijskih produkata institucija koje nude proizvode i usluge može dovesti do značajnih troškova za nacionalnu ekonomiju. Ova konstatacija se posebno odnosi na situacije u kojima potrošači postaju žrtvama predatorskog kreditiranja ili raznim drugim oblicima financijskih prijevara. Činjenica je također da je uočena međuovisnost između financijske pismenosti i siromaštva.

Pojedinci koji imaju nižu razinu dohotka uglavnom imaju nižu razinu obrazovanja te oni često imaju pristup samo standardiziranim proizvodima i uslugama koje ne zadovoljavaju njihove potrebe u potpunosti. (Habschick et al., 2007).

Grafikon 4: Financijska nepismenost i rizici

Izvor: Prilagodba Cvrlje (2014) prema Habschick, M., Seidl, B. i Evers, J. (2007): Survey of Financial Literacy Schemes in the EU27. Financial Services. EVERS JUNG Research and Consulting

Na grafikonu br. 4 su prikazani rizici koji proizlaze iz postojanja financijske nepismenosti. Financijska nepismenost i pripadnost niskom dohodovnom razredu se smatraju povezanim varijablama koje takvim pojedincima ograničavaju pristup svim dostupnim finansijskim proizvodima i uslugama. Tako ograničen pristup stvara neučinkovitu alokaciju privatnog bogatstva koja osim individualnih posljedica (ugrožavanja individualnog finansijskog blagostanja) ima i šire ekonomske posljedice u obliku socijalnog pada i sub- optimalne tržišne strukture koje u konačnici mogu dovesti do smanjenja učinkovitosti tržišne radne snage i ugrožavanja cjelokupnog nacionalnog gospodarstva.

3. FINANCIJSKA PISMENOST U REPUBLICI HRVATSKOJ

3.1. Rezultati istraživanja HNB-a o financijskoj pismenosti

HNB i Hrvatska agencija za nadzor financijskih usluga (Hanfa) u suradnji s Ministarstvom financija Republike Hrvatske proveli su istraživanje financijske pismenosti stanovnika Hrvatske na reprezentativnom uzorku od preko 1000 ispitanika (N=1049). Rezultati istraživanja predstavljeni su 4.2.2016. godine, a istraživanje je provela agencija Ipsos puls d.o.o. prema metodologiji OECD-a te su zbog toga ovi rezultati usporedivi s rezultatima istraživanja drugih zemalja koje su koristile istu metodologiju.

Istraživanje je provedeno osobnim anketiranjem u kućanstvima (tzv. „licem u lice“ anketiranjem) na nacionalno reprezentativnom uzorku stanovnika u dobnom rangu od 18 do 79 godina. OECD (2015) definira financijsku pismenost kao “kombinaciju svjesnosti, znanja, vještina, stava i ponašanja potrebnog za donošenje racionalnih financijskih odluka i naposljetku postizanje individualnog financijskog blagostanja“. Upravo na osnovu tako definiranoj pojma financijske pismenosti pripremljen je upitnik koji sadržava pitanja iz kategorija znanja, ponašanja i odnosa prema novcu. Svakoj kategoriji dodijeljen je točno određen broj pitanja na način da su pitanja o znanju zastupljena s 33%, ponašanja s 43% te pitanja koja se tiču odnosa prema novcu s 24% od ukupnog broja pitanja. Tako koncipiran upitnik nosi maksimalno 21 bod te je primjenjiv u svim zemljama bez obzira na stupanj razvoja i ostale razlikovne karakteristike. Rezultati ovog istraživanja pokazali su loše stanje financijske pismenosti u Hrvatskoj s obzirom da su u prosjeku stanovnici Hrvatske ostvarili ukupno 11,7 bodova od mogućih 21 bodova. Prema kategorijama u financijskom znanju građani Hrvatske su prosječno ostvarili 4,2 boda od ukupno 7 bodova iz te kategorije. Najlošiji rezultat su pokazali mladi od 19 godina i stariji od 70 godina, te oni iz nižih obrazovnih skupina. Slični rezultat je ostvaren i u kategoriji ponašanja gdje su građani Hrvatske ostvarili 4,6 bodova od ukupnih 9 bodova. Također i u ovoj skupini najlošiji rezultat su ostvarili oni iz skupine mlađih od 19 godina te stanovnici nižeg stupnja obrazovanja. Bitno je istaknuti da je utvrđena i niska korelacija između kategorija znanja i ponašanja, odnosno da posjedovanje znanja nužno ne znači da će se pojedinci ponašati u skladu sa znanjem i donositi odluke koje su teorijski optimalne. Sličan trend uočen je i u drugim zemljama ali ovim istraživanjem nije utvrđen razlog takvoj pojavi. U stvarnosti pojedinci koji imaju visok stupanj znanja i koji su upoznati sa svim posljedicama donošenja financijskih odluka iz raznih

drugih razloga i pobuda u stanju su donijeti financijski loše odluke (primjer kredita u švicarskim francima koje su uzimali pojedinci iz raznih društvenih skupina i stupnja obrazovanja). U posljednoj kategoriji odnosa prema novcu tj. odnosa prema štednji i potrošnji građani Hrvatske su u prosjeku dobili 3 od mogućih maksimalnih 5 bodova. (HNB i HANFA, 2015). Navedeni podaci su sistematski prikazani u tablici br. 2.

Tablica 2: Ocjena financijske pismenosti građana Hrvatske

Sastavnice fin.pismenosti /bodovi	Znanje (33%)	Ponašanje (43%)	Odnos prema novcu (24%)	Financijska pismenost (100%)
Ostvareni br. bodova	4,2	4,6	3	11,7
Max. Br. bodova	7	9	5	21
Udio točnih odgovori	60%	51,11%	60%	55,71%

Izvor: Izrada autora prema HNB i HANFA (2015).

Iz tablice br. 2 vidljivo je da su građani Hrvatske točno odgovorili na 60% pitanja iz kategorija znanja i odnosa prema novcu te su nešto lošiji rezultat ostvarili u kategoriji ponašanja. Međutim ukupno 55,71% točnih odgovora ukazuje na problem financijske (ne)pismenosti građana Hrvatske te posebno skupine mladih osoba koji su pokazali najlošije rezultate u svim kategorijama. Direktor agencije Ipsos prilikom javnog predstavljanja rezultata naglasio je da su pitanja prema OECD metodologiji vrlo jednostavna upravo zbog činjenice što su sastavljena da funkcioniraju u svim državama svijeta te ovakvi rezultati mogu poslužiti regulatorima i ukazati im u kojim aktivnostima promicanja svijesti o financijskoj pismenosti u Hrvatskoj trebaju uložiti više napora.

Predsjednik upravnog vijeća Hanfe ističe kako ovo istraživanje predstavlja temelj odnosno nultu točku mjerenja financijske pismenosti u Hrvatskoj te da biti financijski pismen danas predstavlja imperativ. Također iz Hanfe naglašavaju koliko je proces financijskog opismenjavanja stanovništva iznimno slojevit i kompleksan te koliko je bitno odabrati dobar medij odnosno kanal komunikacije. Regulatori razvijaju i provode razne aktivnosti u području financijske pismenosti kako bi taj proces išao u pravom smjeru poput primjerice tiskanja

brošura, edukativnim ili pak upozoravajućim objavama, web oglašavanje, suradnja sa srednjim školama i fakultetima i slično. Dodatni izazov za regulatore predstavlja obraćanje skupini mladih koja je uočena kao najranjivija skupina te kao ona skupina koja je pokazala najlošije rezultate. Uslijed novih tehnoloških trendova sve više financijskih proizvoda i usluga se nudi preko interneta tj. događa se proces digitalizacije te je preporuka regulatorima praćenje trendova i djelovanje u skladu s njima. (HNB i HANFA, 2015.).

Pitanja koja mjere razinu financijske pismenosti ispituju znanje, stavove i ponašanje prema temeljnim financijskim pojmovima kao što su inflacija, vrijednost novca, kamatne stope, štednja, investicije, dug, krediti i ostali financijski instrumenti. (Vehovec, Rajh i Kirbiš, 2015.). Nacionalno istraživanje financijske pismenosti Republike Hrvatske pokazalo je da čak 74% građana zna kako inflacija utječe na život te koje su karakteristike tog pojma. Takav rezultat može se objasniti dijelom i povijesnim činjenicama ali i entuzijazmom nastavnika koji dovode studente u HNB kako bi im približili određene financijske zakonitosti ističe guverner HNB-a. S druge strane istraživanje je pokazalo da samo 48% građana zna riješiti jednostavni zadatak s inflacijom što ide u prilog tezi o nekoreliranosti između financijskog znanja i financijskog ponašanja.

3.2. Nacionalni strateški okvir financijske pismenosti potrošača za razdoblje od 2015. do 2020. godine

Koordinator svih aktivnosti u području financijske pismenosti u Republici Hrvatskoj je Ministarstvo financija koje je 2014.godine pokrenulo inicijativu shvaćajući sve veću važnost financijske pismenosti za stabilnost cijelog nacionalnog financijskog sustava. Inicijativa je provedena na način da je prvo okupljen širok krug zainteresiranih strana poput raznih nevladinih udruga, strukovnih udruženja, udruga za zaštitu potrošača i drugih te su zajedničkim snagama krenuli u izgradnju temelja za razvoj financijske pismenosti u Hrvatskoj.

Osim Europske komisije i OECD-a, koje su se predstavile kao institucije koje zadnjih godina najviše napora i aktivnosti ulažu u promicanje svijesti o važnosti financijske pismenosti na području Europe, prijedlog za razmatranje uvođenja nacionalnog programa za razvoj financijske pismenosti u Republici Hrvatskoj dala je i Svjetska banka. Naime Svjetska banka je 2010. godine objavila studiju "Hrvatska – Dijagnostički pregled zaštite potrošača i

financijske pismenosti” u kojoj ističe kako je potrebno uvesti učinkovite kampanje promicanja svijesti ili pismenosti potrošača putem prvenstveno nacionalnog testiranja financijske pismenosti koje bi se trebalo ponoviti nakon tri do pet godina te da bi dugoročan program financijskog obrazovanja trebao biti u nadležnosti državnog obrazovnog sustava. (SB, 2010.). Potaknuti svim ovim europskim studijama Upravni odbor Hrvatskog ureda za osiguranje pokrenuo je inicijativu za pokretanje projekta „Financijska pismenost u Republici Hrvatskoj“.

Početkom 2015. godine hrvatska Vlada je usvojila dokument pod nazivom „Nacionalni strateški okvir financijske pismenosti potrošača za razdoblje od 2015. do 2020. godine“, a izrađen je i prijedlog Akcijskog plana unaprjeđenja financijske pismenosti potrošača za 2015. godinu koji sadržava aktivnosti potrebne za razvoj financijske pismenosti u Republici Hrvatskoj (Narodne novine, br. 11/2015.). Prije ovih aktualnih aktivnosti nije postojao sustavni pristup formalnom financijskom obrazovanju građana te su teme financijske pismenosti i financijskog obrazovanja bile prisutne samo na seminarima, okruglim stolovima, tematskim radionicama i sl. koje su organizirane od strane raznih nevladinih udruga i privatnih inicijativa.

Vizija Nacionalnog strateškog okvira je „osobna financijska dobrobit za sve građane Republike Hrvatske“. Pojedinci za postizanje financijske dobrobiti trebaju donositi utemeljene, svjesne i racionalne odluke koje će im omogućiti zaštitu od prijevara i neočekivanih događaja. Naposljetku osobna financijska dobrobit doprinosi pouzdanom financijskom sustavu, raznolikom i konkurentnom tržištu te u konačnici prosperitetu nacionalne ekonomije. „Cilj Nacionalnog strateškog okvira financijske pismenosti potrošača jest u razvijanju kvalitete, kanalima distribucije, provođenju već poznatih i učinkovitih aktivnosti te u zajedničkom djelovanju svih dionika u cilju stvaranja financijski opismenjenog stanovništava.“ (Narodne novine, br. 11/2015.).

Akcijskim planom unaprjeđenja financijske pismenosti za 2015.godinu utvrđene su aktivnosti i mjere koje će dionici ovog projekta imati zadaću provoditi, kao i rokovi, izvori financiranja i pokazatelji uspješnosti. Sudionici ovog nacionalnog projekta, osim Ministarstva financija kao temeljnog koordinatora svih aktivnosti, su Hrvatska narodna banka (HNB), Hrvatska agencija za nadzor financijskih usluga (HANFA), Zagrebačka burza (ZSE), Hrvatski ured za osiguranje (HUO), Financijska agencija (FINA), Ministarstvo gospodarstva (MINGO), Ministarstvo znanosti, obrazovanja i sporta (MZOS), Hrvatska udruga banaka (HUB) i Hrvatska gospodarska komora (HGK). Među značajnijim mjerama ističe se nacionalno

istraživanje financijske pismenosti, komunikacija s potrošačima, organizacija seminara, programa, radionica, okruglih stolova te stručnih skupova, izrada edukativnih materijala/brošura/publikacija, web stranica i korisnih uputa u vezi s financijskim opismenjavanjem i obrazovanjem, edukativne posjete učenika bankama i drugim financijskim institucijama te poticanje suradnje među nositeljima programa (Narodne novine, br. 11/2015.).

Cilj svih ovih mjera i aktivnosti je identificiranje problema i u skladu s tim predlaganje rješenja koja će građanima omogućiti selekciju važnih informacija o financijskim proizvodima i uslugama od samih reklamnih obavijesti i savjeta. Također teži se povećavanju transparentnosti rada financijskih institucija kako bi konkretne, nepristrane i lako razumljive informacije bile dostupne široj javnosti i na taj način ojačale položaj korisnika informacija koji će biti u poziciji donositi promišljene i odgovorne odluke. Osim toga veliki naglasak stavljen je na financijsku edukaciju koja će omogućiti građanima da unaprijede razumijevanje financijskih pojmova i proizvoda koje koriste u svakodnevnom životu te da razviju sposobnosti pravilnog upravljanja financijskim instrumentima. Imperativ je da građani postanu svjesni rizika aktivnosti koje poduzimaju, kao i da su sposobni od svih dostupnih informacija pravilno filtrirati i prikupiti njima važne informacije koje će im omogućiti donošenje odluka u svrhu postizanja osobnog financijskog blagostanja što će u konačnici doprinijeti ravnoteži nacionalnog financijskog sustava.

4. EMPIRIJSKI DIO – ANALIZA FINANCIJSKE PISMENOSTI STUDENATA

4.1. Metode istraživanja

Istraživanje je provedeno online anketom u razdoblju od 5.6.2016. do 21.7.2016. godine na uzorku studenata sveučilišta u Republici Hrvatskoj. Kao instrument istraživanja odabran je anonimni anketni upitnik koji se sastoji od ukupno 21 pitanja. Prvih 5 pitanja odnosi se na opće socio-demografske podatke o ispitanicima kao što su spol, dob, pohađani fakultet i godina studija te žive li samostalno ili s roditeljima. Slijede pitanja iz kategorija ponašanja i stava prema osobnim financijama te je posljednja grupa pitanja postavljena s ciljem ispitivanja znanja ispitanika o financijskim proizvodima i uslugama. Pitanja iz grupe znanja koncipirana su na način da ispituju razumijevanje pojmova kao što su likvidnost, kamatne stope, rizičnost financijskih ulaganja, utjecaj inflacije na vrijednost novca te osnovni razlog postojanja osiguranja. Ankete su se ispunjavale online s obzirom na pojavu sveopće digitalizacije i sklonosti mladih korištenju interneta i društvenih mreža. Na početku upitnika studentima je istaknuto kako je cilj istraživanja ispitati razinu financijske pismenosti studenata u Republici Hrvatskoj te im je zajamčena anonimnost i korištenje podataka isključivo u svrhe istraživanja. Sva postavljena pitanja u anketnom upitniku su strukturirana odnosno zatvorenog tipa, te je za završetak upitnika bilo potrebno odgovoriti na sva postavljena pitanja. Instrument istraživanja tj. anketni upitnik priložen je ovom istraživanju kao Prilog 1.

U empirijskom dijelu ovog rada koristeći kvantitativne metode u ekonomiji doći će se do zaključaka na temelju postavljenih hipoteza. Statistička obrada podataka je napravljena u svrhu testiranja postavljenih hipoteza tj. kako bi dala odgovor na pitanje jesu li studenti hrvatskih sveučilišta financijski pismeni te postoji li razlika u razini pismenosti između studenata različitih fakultetskih usmjerenja (jesu li studenti ekonomskih fakulteta financijski pismeniji od studenata drugih fakultetskih usmjerenja). Podaci su analizirani pomoću programskog paketa za statističku obradu podataka SPSS-a te su korištene metode deskriptivne statistike, T-test, Hi kvadrat test a rezultati će se prikazati tablično i grafički. Svi rezultati istraživanja i zaključci će biti prikazani u nastavku.

4.2. Uzorak istraživanja

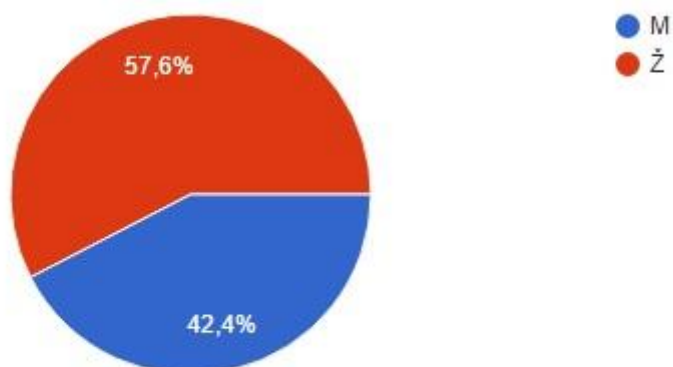
Kao ciljana populacija za provedbu istraživanja izabrani su studenti i studentice koji studiraju na području Republike Hrvatske bez obzira kojeg su fakultetskog usmjerenja. U anonimnoj anketi dobrovoljno je sudjelovalo ukupno 703 studenata.

Tablica 3: Opća obilježja ispitanih studenata

Spol			
		Frequency	Percent
Valid	M	298	42,4
	Ž	405	57,6
	Total	703	100,0

Izvor: Rezultati ankete.

Iz tabličnog prikaza broj 3 može se uočiti da je od 703 anketiranih studenata 405 bilo ženskog spola, odnosno da je 57,6 % ispitanica. Isto je prikazano na grafikonu br. 5.

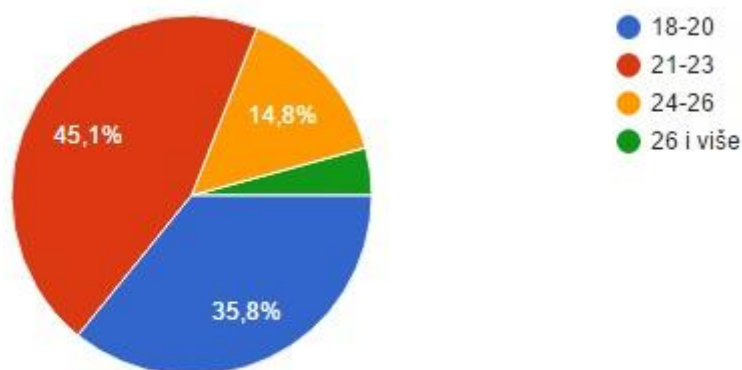
Grafikon 5: Spol ispitanika

Izvor: Prikaz autora.

Tablica 4: Dob ispitanika

Starosna dob					
		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	18-20	252	35,8	35,8	35,8
	21-23	317	45,1	45,1	80,9
	24-26	104	14,8	14,8	95,7
	Više od 26	30	4,3	4,3	100,0
	Total	703	100,0	100,0	

Izvor: Rezultati ankete.

Grafikon 6: Dob ispitanika

Izvor: Prikaz autora.

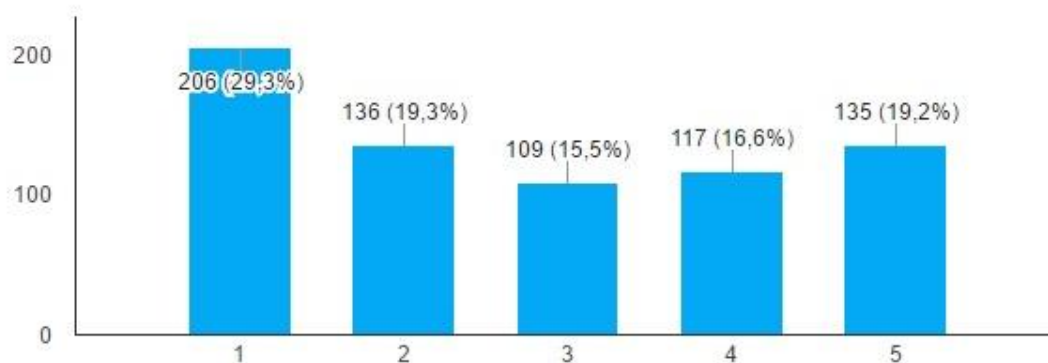
Što se tiče dobi ispitanika najviše ih spada u kategoriju od 21 do 23 godine i to 45,1%, dok ih je kumulativno gledano najviše u kategoriji od 18 do 23 godine. Dob ispitanika prikazana je u tablici br. 4 te je grafički prikazana na grafikonu br. 6. Povezano s tim u sljedećoj tablici je prikazana struktura studenata s obzirom na godinu studija.

Tablica 5: Godina studija

Godina studija					
		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	1	206	29,3	29,3	29,3
	2	136	19,3	19,3	48,6
	3	109	15,5	15,5	64,2
	4	117	16,6	16,6	80,8
	5	135	19,2	19,2	100,0
	Total	703	100,0	100,0	

Izvor: Rezultati ankete.

Dakle tablica br. 5 pokazuje kako najviše ispitanih studenata, njih 29,3%, pripada skupini studenata prve godine studijskih programa. Kumulativno zbrajajući postotke vidi se da je 80,8% studenata upisano na 4. ili nižu godinu studija što odgovara prethodnim prikazima o dobi ispitanika. Grafički prikaz ovih rezultata prikazan je na grafikonu br. 7.

Grafikon 7: Godina studija ispitanika

Izvor: Prikaz autora.

Ovim istraživanjem nastoji se utvrditi postoji li razlika u razini financijske pismenosti studenata ekonomskih i studenata ostalih fakulteta. Kako bi se moglo doći do željenih rezultata ispitanici u svrstani u kategorije s obzirom na fakultet koji pohađaju. Tako su utvrđene skupine studenata koji studiraju na ekonomskim fakultetima, zatim oni koji studiraju

ostale društvene znanosti poput prava, sociologije, psihologije, politologije i ostale. Sljedeća skupina su studenti prirodnih znanosti u koje se ubrajaju matematika, fizika, kemija i slično. Studenti koji studiraju elektrotehniku, geodeziju, građevinarstvo, računarstvo i sl. su u skupini tehničkih znanosti dok su oni koji studiraju filozofiju, teologiju, povijest i sl. u skupini humanističkih znanosti. Naposljetku određena je skupina studenata biomedicine i zdravstva. Broj i postotak studenata pojedine skupine fakulteta prikazani su u tablici br. 6.

Tablica 6: Fakultetsko usmjerenje

Fakultet		Frequency	Percent
Valid	Biomedicina i zdravstvo	77	11,0
	Ekonomski fakultet	166	23,6
	Humanističke znanosti (filozofija, teologija, povijest i sl.)	53	7,5
	Ostale društvene znanosti (pravo, sociologija, psihologija, politologija i sl.)	91	12,9
	Prirodne znanosti (matematika, fizika, kemija i sl.)	54	7,7
	Tehničke znanosti (elektrotehnika, geodezija, građevinarstvo, računarstvo i sl.)	262	37,3
	Total	703	100,0

Izvor: Rezultati ankete.

Najviše ispitanih studenata izjavilo je da su studenti tehničkih fakulteta, njih 262 odnosno 37,3% koje slijede studenti ekonomije s 23,6% odnosno njih 166.

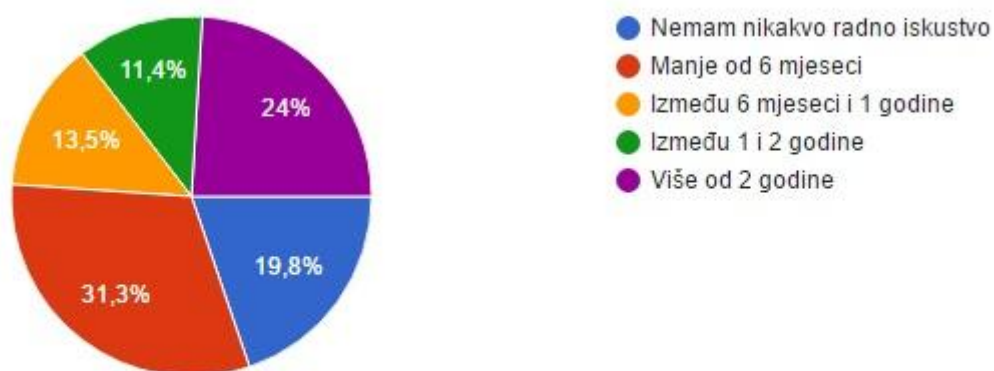
Radne navike ispitanih studenata prikazane su u sljedećoj tablici br. 7. Naime postavljeno je pitanje o radnom iskustvu pri čemu je pojam rad obuhvaćao poslove s punim radnim vremenom, povremene poslove ali i sezonske poslove te razne programe stručnih praksi i slično. U tablici br. 7 vidljivo je da je najviše ispitanika izjavilo da ima radno iskustvo manje od pola godine, njih 31,3% , odnosno kumulativno gledano 51,1% ispitanih studenata nema nikakvo radno iskustvo do najviše 6 mjeseci radnog iskustva. S druge strane nije zanemarivo da čak 24% ispitanika ima radno iskustvo više od 2 godine.

Tablica 7: Radno iskustvo

Radno iskustvo (uključujući sezonske poslove, stručne prakse, povremene poslove i poslove sa punim radnim vremenom)					
		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Nemam nikakvo radno iskustvo	139	19,8	19,8	19,8
	Manje od 6 mjeseci	220	31,3	31,3	51,1
	Između 6 mjeseci i 1 godine	95	13,5	13,5	64,6
	Između 1 i 2 godine	80	11,4	11,4	76,0
	Više od 2 godine	169	24,0	24,0	100,0
	Total	703	100,0	100,0	

Izvor: Rezultati ankete.

U prethodnoj tablici br. 7 vidljivo je kako je većina ispitanika izjavila da nema nikakvo do vrlo malo radno iskustvo što je grafički prikazano na grafikonu br. 7 dok će se u sljedećoj tablici prikazati gdje su najviše naučili o upravljanju novcem.

Grafikon 8: Radno iskustvo ispitanika

Izvor: Prikaz autora.

Postavlja se pitanje koliko je važan odnos s roditeljima, odnosno koliko se o upravljanju novcem nauči kod kuće, te koliko ih smatra da su najviše naučili u školi/ na fakultetu ili pak iz raznih informacija dostupnih u medijima (novinama, časopisima, internet, televizija i sl.) ili iz razgovora s prijateljima. U tablici br. 8 prikazano je kako većina ispitanika odnosno 53,2 % ispitanika smatra da su o upravljanju novcem najviše zaključili iz vlastitog upravljanja s novcem, odnosno može se reći da uče najviše na vlastitom iskustvu. Postavlja se pitanje koliko je zapravo veliko iskustvo s financijama jednog prosječnog studenta, ali to se neće analizirati u ovom radu.

Tablica 8: Upravljanje novcem

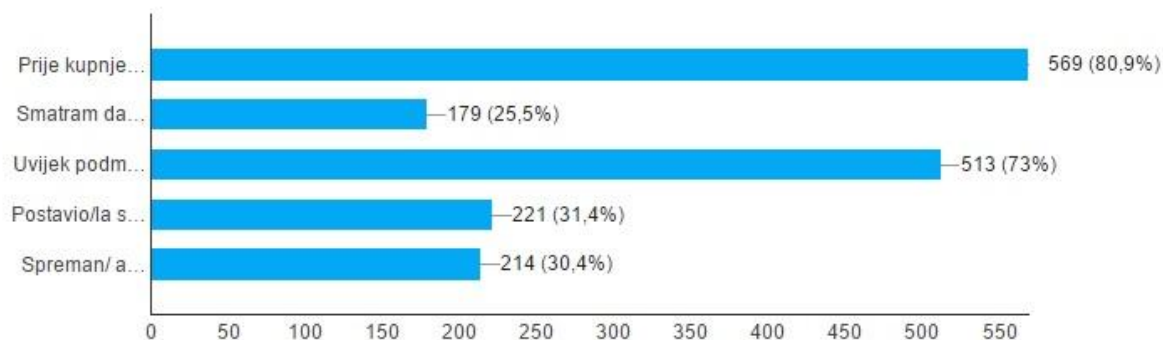
Gdje ste najviše naučili o upravljanju novcem?					
		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Iz medija: novine, časopisi, radio, televizija, internet	23	3,3	3,3	3,3
	Iz vlastitog iskustva upravljanja s novcem	374	53,2	53,2	56,5
	Kod kuće	267	38,0	38,0	94,5
	U razgovoru s prijateljima	8	1,1	1,1	95,6
	U školi/ na fakultetu	31	4,4	4,4	100,0
	Total	703	100,0	100,0	

Izvor: Rezultati ankete.

Osim iz vlastitog iskustva upravljanja s novcem (za koji 53,2% studenata smatra glavnim izvorom svoje sposobnosti upravljanja novcem) 38% ispitanih studenata navodi kako su o upravljanju novcem najviše naučili kod kuće. U prilog tome govori istraživanje koje je proveo Sabri (2011) u kojem navodi rezultate istraživanja Youth and Money Survey koje je otkrilo da se 94% studenata obraća svojim roditeljima za pitanja vezana uz financije.

Najmanje ispitanih studenata je izjavilo da je o upravljanju novcem naučilo iz razgovora s prijateljima (1,1%) dok ih također vrlo malo smatra da su o upravljanju novcem naučili u školi odnosno na fakultetu (4,4%) te iz medija (novine, časopisi, radio, televizija, internet) njih samo 3,3%.

Osim financijskog znanja ovim anketnim upitnikom obuhvaćena su i pitanja vezana uz navike i ponašanje ispitanika koja se tiču osobnih financija i stava prema novcu i upravljanje novcem.

Grafikon 9: Ponašanje ispitanika

Izvor: Prikaz autora.

Kako bi se ispitala navike i ponašanja ispitanih studenata u anketnom upitniku navedeno je 5 tvrdnji koje su ispitanici trebali označiti ukoliko se s navedenim slažu, a tvrdnje se odnose na stavove i navike ispitanika prema novcu i upravljanju novcem. Najveći broj ispitanika, 80,9%, izjavilo je da prije kupnje pažljivo procijene mogu li si to priuštiti dok najmanji broj ispitanika (njih 179 odnosno 25,5%) smatra da novac postoji kako bi se potrošio. Ista tvrdnja bila je postavljena i prilikom prvog nacionalnog istraživanja financijske pismenosti koje je provela HNB (HNB i HANFA, 2015.) te je također pokazala da je mali broj građana označio da novac postoji kako bi se potrošio. Čak 513 studenata odnosno 73% je izjavilo da uvijek podmiruju svoje račune/ obveze na vrijeme što je pozitivan rezultat te govori da hrvatski studenti planiraju svoje primitke i izdatke te da vode računa o pravovremenom podmirenju svojih obveza. Otprilike trećina ispitanika je izjavila da je postavila dugoročne financijske ciljeve te da ih se trudi ostvariti (31,4%) dok je njih 214 odnosno 30,4% izjavilo da su spremni riskirati dio svog novca prilikom štednje ili investiranja. S obzirom da je istraživanje pokazalo da više od polovice ispitanika štedi na način da ostavljaju novac u novčaniku ili kod kuće odnosno da štede povećavajući saldo na tekućem ili žiro računu ne čudi da je samo njih 30,4% spremno riskirati dio novca prilikom štednje ili investiranja.

4.3. Testiranje hipoteza

Nakon prikazanih rezultata deskriptivne statistike o strukturi ispitanih studenata te njihovim općim karakteristikama slijedi dio testiranja već prethodno postavljenih hipoteza. Testiranje se provodi pomoću statističkog programskog paketa za obradu podataka te će se dobiveni rezultati prikazati u nastavku.

Prvo će se testirati jesu li studenti koji studiraju na hrvatskim sveučilištima financijski pismeni.

Hipoteza 1:

H_1 ... Studenti koji studiraju na području Republike Hrvatske nisu financijski pismeni.

Kako bi se provelo testiranje ove hipoteze u obzir je uzeto 7 pitanja iz anketnog upitnika koja su se odnosila na znanje i razumijevanje pojmova iz financijske literature. Ispitivani su pojmovi inflacije, kamatnog računa, rizika i investicijskih strategija, likvidnosti i osiguranja.

Tablica 9: Hipoteza 1

Statistics		
Broj točnih odgovora		
N	Valid	703
	Missing	0
Mean		3,10
Median		3,00
Mode		3
Std. Deviation		1,649
Minimum		0
Maximum		7

Izvor: Rezultati ankete.

Iz tablice br. 9 deskriptivne statistike se može uočiti da je prosječan broj točno odgovorenih pitanja 3,10 (odnosno studenti su u prosjeku točno odgovorili na 3 od 7 postavljenih pitanja iz kategorije financijskog znanja) sa prosječnim odstupanjem od aritmetičke sredine 1,649. Medijan vrijednost 3 znači da je polovica ispitanika imala točan odgovor na 3 ili manje pitanja, dok je polovica ispitanika imala točan odgovor na 3 ili više pitanja. Mod vrijednost 3 znači da je najčešći broj točnih odgovora na testna pitanja bio 3. Ispitanik s najmanje točnih

odgovora nije znao točan odgovor na niti jedno pitanje, dok je ispitanik s najviše točnih odgovora znao odgovor na svih 7 pitanja. Za potrebe provedbe istraživanja navodi se da je potrebno da ispitanik točno odgovori na 4 od postavljenih 7 pitanja, tj. da odgovori točno na više od 50% postavljenih pitanja kako bi se ispitanik smatrao financijski pismenim. Testiranje financijske pismenosti testira se T-testom gdje se kao testna vrijednost uzima 4 kao prag financijske pismenosti.

Tablica 10: Broj točnih odgovora- H1

One-Sample Test						
	Test Value = 4					
	T	Df	Sig. (2-tailed)	Mean Difference	95% Confidence Interval of the Difference	
					Lower	Upper
Broj točnih odgovora	-14,503	702	,000	-,902	-1,02	-,78

Izvor: Rezultati ankete.

Na temelju T-vrijednosti 14,503 za 702 stupnja slobode može se donijeti zaključak da su studenti financijski nepismeni. Zaključak je donesen pri empirijskoj razini signifikantnosti od 0,000 (signifikantnost manja od 5% ukazuje na prihvatanje hipoteze H1). Dakle t-testom prihvaćena je hipoteza o nepismenosti studenata koji studiraju na području Republike Hrvatske. Detaljnija struktura točno odgovorenih pitanja koja pokazuje učestalost broja točnih odgovora po svakom pitanju prikazana je u tablici br. 11.

Tablica 11: Struktura točnih odgovora

Broj točnih odgovora					
		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	0	34	4,8	4,8	4,8
	1	89	12,7	12,7	17,5
	2	149	21,2	21,2	38,7
	3	154	21,9	21,9	60,6
	4	128	18,2	18,2	78,8
	5	87	12,4	12,4	91,2
	6	52	7,4	7,4	98,6
	7	10	1,4	1,4	100,0
	Total	703	100,0	100,0	

Izvor: Rezultati ankete.

Iz tablice br. 11 se može uočiti da je najveći broj ispitanika imao 3 točna odgovora (21,90%), njih 154, slijedi ih 149 ispitanika koji su imali 2 točno odgovorena pitanja (21,2%) dok se za 60,60% ispitanika može reći da je financijski nepismeno (manje od 4 točna odgovora).

Kako bi se vidjelo na koja pitanja su ispitanici dali najviše a na koja najmanje točnih odgovora formirana je tablica br. 12. Na ovaj način pokazat će se koja područja financijske pismenosti ispitanici poznaju a koja im područja predstavljaju nepoznanice. Pitanja se odnose na poznavanje i razumijevanje pojmova likvidnosti, kamatnog računa, kretanja cijena državnih obveznica, rizika i povrata, inflacije, osiguranja te investicijske strategije.

U tablici br. 12 je naveden broj i struktura ispitanika koji je odgovorio točno odnosno netočno na svako postavljeno pitanje iz kategorije znanja priloženog anketnog upitnika. Radi lakšeg uočavanja crvenom bojom su označena pitanja na koja je veći broj ispitanika dao pogrešan odgovor, a zelenom bojom pitanja na koja je veći broj ispitanika dao točan odgovor. Lako se uočava da je samo pitanje pojma osiguranja poznato većini studenata za razliku od ostalih ispitivanih financijskih pojmova te je na to pitanje točno odgovorilo 76,24% ispitivanih studenata.

Tablica 12: Točnost odgovora po pitanjima

Prema Vašem mišljenju koja je od navedenih najlikvidnija imovina		
	Broj ispitanika	Struktura (%)
NETOČNO	387	55.05
TOČNO	316	44.95
Ako uložite 1000 EUR danas sa godišnjom kamatnom stopom od 4% nakon godinu dana imat ćete		
NETOČNO	373	53.06
TOČNO	330	46.94
Ako kamatne stope rastu cijena državnih obveznica		
NETOČNO	468	66.57
TOČNO	235	33.43
Investicijska strategija koja sa sobom nosi visoki rizik i visoke povrate najprikladnija je za		
NETOČNO	421	59.89
TOČNO	282	40.11
Ivan mora čekati godinu dana da mu se isplati dobitak od 1000 EUR a inflacija u zemlji je konstantno na razini od 6 %. Za godinu dana Ivan će moći kupiti		
NETOČNO	355	50.50
TOČNO	348	49.50
Prema Vašem mišljenju koji je glavni razlog kupovine osiguranja		
NETOČNO	167	23.76
TOČNO	536	76.24

Označite s kvačicom sljedeće tvrdnje koje smatrate točnima		
NETOČNO	572	81.37
TOČNO	131	18.63
UKUPNO	703	100.00

Izvor: Rezultati ankete.

Iz tablice br. 12 se može uočiti da na sva pitanja izuzev mišljenja o glavnom razlogu kupovine osiguranja najveći broj ispitanika nije znao točan odgovor. Prema rezultatima prikazanim u tablici 12 vidi se da su najviše dvojbi studenti imali kod pitanja o pojmu inflacije gdje je točno odgovorilo njih 49,50 % dok je ekvivalentno njih 50,50 % dalo netočan odgovor. Značajan je i podatak da 66,57 % ispitanih studenata nije znalo odgovor na pitanje o kretanju cijena državnih obveznica.

Kako bi se dobio zaključak utječe li godina studija na znanje o financijama proveden je test korelacije između tih varijabli. U tablici br. 13 prikazani su rezultati koji kažu da je veza između broja točno odgovorenih pitanja i godine studija pozitivna, slaba i statistički značajna (empirijska razina signifikantnosti manja od 5%).

Tablica 13: Korelacija između broja točnih odgovora i godine studija

Correlations			
		Godina studija	Broj točnih odgovora
Godina studija	Pearson Correlation	1	,186**
	Sig. (2-tailed)		,000
	N	703	703
Broj točnih odgovora	Pearson Correlation	,186**	1
	Sig. (2-tailed)	,000	
	N	703	703
**. Correlation is significant at the 0.01 level (2-tailed).			

Izvor: Rezultati ankete.

S obzirom da je u anketi postavljeno pitanje mjesta stanovanja provedeno je testiranje utječe li činjenica da student živi samostalno ili s roditeljima na znanje o upravljanju novcem. Početna pretpostavka je da će studenti koji žive samostalno biti više upućeni u financije i upravljanje novcem od onih koji žive s roditeljima. Međutim testiranje je pokazalo da mjesto stanovanja

ne utječe značajno na broj točno odgovorenih pitanja. Rezultati deskriptivne statistike su prikazani u tablici br. 14, dok su u tablici br. 15 prikazani rezultati testiranja.

Tablica 14: Utječe li mjesto stanovanja na broj točnih odgovora?

Group Statistics					
	Život s roditeljima	N	Mean	Std. Deviation	Std. Error Mean
Broj točnih odgovora	Da	492	3,14	1,661	,075
	Ne	207	3,00	1,613	,112

Izvor: Rezultati ankete.

Tablica 15: T-test

Independent Samples Test										
		Levene's Test for Equality of Variances		t-test for Equality of Means						
		F	Sig.	t	df	Sig. (2-tailed)	Mean Difference	Std. Error Difference	95% Confidence Interval of the Difference	
									Lower	Upper
Broj točnih odgovora	Equal variances assumed	,806	,370	1,043	697	,297	,142	,136	-,126	,410

Izvor: Rezultati ankete.

Anova testom je utvrđeno da nema statistički značajne razlike u točno odgovorenim pitanjima između studenata koji žive samostalno i onih koji žive s roditeljima.

Osim pitanja stvarnog znanja o financijama hrvatskih studenata postavlja se i pitanje koliko je percipirano znanje pojedinca razmjerno stvarnom znanju. Kako je navedeno ranije u radu studije u Americi su pokazale da postoji veliki nerazmjer između percipiranog znanja i stvarnog znanja pojedinaca. Međutim, testiranje dostupnih podataka pokazalo je drugačiju sliku od očekivane. Prema rezultatima postoji statistički značajna razlika u broju točnih odgovora između onih studenata koji se smatraju sposobnima odnosno samouvjerenima u

upravljanju vlastitim financijama i onih koji se ne smatraju sposobnima. Rezultati su prikazani u tablicama br. 16 i 17.

Tablica 16: Percipirano i stvarno znanje

	Stupnjevi slobode	Broj točnih odgovora – F	Broj točnih odgovora – p
Koliko se smatrate sposobnima (samouvjerenima) upravljati vlastitim financijama:	3	7.334	0.000076

Izvor: Rezultati ankete.

Tablica 17: Percipirano i stvarno znanje- detaljno

	Stav ispitanika	N	Broj točnih odgovora – Prosječan broj točnih odgovora
Ukupno		703	3.098151
Koliko se smatrate sposobnima (samouvjerenima) upravljati vlastitim financijama:	Ne smatram se sposobnim uopće- volio bih	38	2.315789
	Potpuno sposoban- razumijem upravljanje	120	3.341667
	Relativno sposoban- volio bih da znam ma	231	2.835498
	Sposoban- razumijem većinu onoga što tre	314	3.292994

Izvor: Rezultati ankete.

Iz tablice br. 17 evidentno je da su ispitanici koji se smatraju potpuno sposobnima odnosno koji su izjavili da razumije upravljanje novcem vrlo dobro u prosjeku imali najveći broj točnih odgovora. Slijede ih oni koji su izjavili da se smatraju sposobnima odnosno oni koji razumiju većinu onoga što im je potrebno za upravljanje novcem (brojčano najveća skupina- 314 ispitanika) dok su najmanji prosječni broj bodova imali oni studenti koji sami sebe smatraju nesposobnima te je njih brojčano i najmanje (samo 38 ispitanika).

Tablica 18: t-test

Independent Samples Test										
		Levene's Test for Equality of Variances		t-test for Equality of Means						
		F	Sig.	T	df	Sig. (2-tailed)	Mean Difference	Std. Error Difference	95% Confidence Interval of the Difference	
									Lower	Upper
Broj točnih odgovora	Equal variances assumed	5,132	,024							
	Equal variances not assumed			4,391	602,971	,000	,544	,124	,301	,788

Izvor: Rezultati ankete.

Rezultati testiranja značajnosti razlike stvarnog i percipiranog znanja prikazani su u tablici br. 18 iz koje se zaključuje da povezanost među tim pojmovima postoji te da je statistički značajna. S druge strane provedeno je testiranje utječe li posjedovanje radnog iskustva na posjedovanje većeg financijskog znanja i vještina.

Tablica 19: Korelacija između broja točnih odgovora i radnog iskustva

Correlations				
		Radno iskustvo (uključujući sezonske poslove, stručne prakse, povremene poslove i poslove sa punim radnim vremenom)	Broj točnih odgovora	
Spearman's rho	Radno iskustvo (uključujući sezonske poslove, stručne prakse, povremene poslove i poslove sa punim radnim vremenom)	Correlation Coefficient	1,000	,042
		Sig. (2-tailed)	.	,265
		N	703	703
	Broj točnih odgovora	Correlation Coefficient	,042	1,000
		Sig. (2-tailed)	,265	.
		N	703	703

Izvor: Rezultati ankete.

Dobiveni rezultati pokazali su nekoreliranost između broja točnih odgovora iz ovog anketnog upitnika i radnog iskustva ispitanika. Testiranje je provedeno pri empirijskoj razini signifikantnosti od 5 %, a rezultati su prikazani u tablici br. 19.

Hipoteza 2:

Postavljena druga hipoteza ovog rada glasi:

H_2 : Studenti ekonomskih fakulteta su financijski pismeniji od studenata drugih fakulteta.

Uzevši u obzir sve već u prvom dijelu rada navedena istraživanja kao logičan se nameće zaključak da će studenti ekonomskih fakulteta biti financijski pismeniji. Za potrebe provođenja ovog testiranja studenti su podijeljeni u dvije kategorije -oni koji studiraju na ekonomskim fakultetima i oni koji studiraju na svim ostalim fakultetskim usmjerenjima. Rezultati su prikazani u nastavku.

Tablica 20: Broj točnih odgovora s obzirom na fakultet

Group Statistics					
	FAKULTET	N	Mean	Std. Deviation	Std. Error Mean
Broj točnih odgovora	EF	166	4,00	1,595	,124
	OS	537	2,82	1,564	,068

Izvor: Rezultati ankete.

Iz tabličnog prikaza br. 20 se može uočiti da je prosječan broj točnih odgovora studenata ekonomskog fakulteta 4 s prosječnim odstupanjem od aritmetičke sredine 1,595, dok je prosječan broj točnih odgovora studenata ostalih fakulteta 2,82 s prosječnim odstupanjem od aritmetičke sredine 2,82. Razlika u financijskoj pismenosti testirana je T-testom.

Tablica 21: T-test za Hipotezu 2

Independent Samples Test								
	Levene's Test for Equality of Variances		t-test for Equality of Means					
	F	Sig.	t	df	Sig. (2-tailed)	Mean Difference	Std. Error Difference	95% Confidence Interval of the Difference

									Lower	Upper
Broj točnih odgovora	Equal variances assumed	,001	,973	8,459	701	,000	1,181	,140	,907	1,455

Izvor: Rezultati ankete.

Na temelju t-test vrijednosti 8,459 pri 701 stupnjem slobode može se donijeti zaključak da postoji statistički značajna razlika u broju točnih odgovora među studentima ekonomskog fakulteta i studenata ostalih fakulteta. Dakle, studenti ekonomskog fakulteta su iskazali veću financijsku pismenost od studenata ostalih fakulteta. Da bi se dobio detaljniji uvid u strukturu odgovora studenata ekonomskih kao i studenata ostalih fakultetskih usmjerenja formirana je tablica br. 22.

Tablica 22: Struktura točnih odgovora- H2

	EF	STRUKTURA	OS	STRUKTURA	UKUPNO	Hi kvadrat test
Prema Vašem mišljenju koja je od navedenih najlikvidnija imovina: NETOČNO	40	24.10%	347	64.62%	387	p=0.0000
Prema Vašem mišljenju koja je od navedenih najlikvidnija imovina: TOČNO	126	75.90%	190	35.38%	316	
RED – UKUPNO	166	100.00	537	100.00	703	
Ako uložite 1000 EUR danas sa godišnjom kamatnom stopom od 4% nakon godinu dana imat ćete: NETOČNO	67	40.36%	306	56.98%	373	p=.00018
Ako uložite 1000 EUR danas sa godišnjom kamatnom stopom od 4% nakon godinu dana imat ćete: TOČNO	99	59.64%	231	43.02%	330	
RED – UKUPNO	166	100.00	537	100.00	703	
Ako kamatne stope rastu cijena državnih obveznica: NETOČNO	73	43.98%	395	73.56%	468	p=.00000
Ako kamatne stope rastu cijena državnih obveznica: TOČNO	93	56.02%	142	26.44%	235	
RED – UKUPNO	166	100.00	537	100.00	703	
Investicijska strategija koja sa sobom nosi visoki rizik i visoke povrate najprikladnija je za: NETOČNO	96	57.83%	325	60.52%	421	p=.53655
Investicijska strategija koja sa sobom nosi visoki rizik i visoke povrate najprikladnija je za: TOČNO	70	42.17%	212	39.48%	282	
RED – UKUPNO	166	100.00	537	100.00	703	
Ivan mora čekati godinu dana da	71	42.77%	284	52.89%	355	p=.02271

mu se isplati dobitak od 1000 EUR a inflacija u zemlji je konstantno na razini od 6 %. Za godinu dana Ivan će moći kupiti: NETOČNO						
Ivan mora čekati godinu dana da mu se isplati dobitak od 1000 EUR a inflacija u zemlji je konstantno na razini od 6 %. Za godinu dana Ivan će moći kupiti: TOČNO	95	57.23%	253	47.11%	348	
RED – UKUPNO	166	100.00	537	100.00	703	
Prema Vašem mišljenju koji je glavni razlog kupovine osiguranja: NETOČNO	36	21.69%	131	24.39%	167	p=.47367
Prema Vašem mišljenju koji je glavni razlog kupovine osiguranja: TOČNO	130	78.31%	406	75.61%	536	
RED – UKUPNO	166	100.00	537	100.00	703	
Označite s kvačicom sljedeće tvrdnje koje smatrate točnima: NETOČNO	115	69.28%	457	85.10%	572	p=.00000
Označite s kvačicom sljedeće tvrdnje koje smatrate točnima: TOČNO	51	30.72%	80	14.90%	131	
RED – UKUPNO	166	100.00	537	100.00	703	

Izvor: Rezultati ankete.

Iz tablice br. 22 se može uočiti da su točnost odgovora na testna pitanja i studij povezani (statistički značajni) za sva pitanja/izjave izuzev pitanja/izjave „Investicijska strategija koja sa sobom nosi visoki rizik i visoke povrate najprikladnija je za“ i „Prema Vašem mišljenju koji je glavni razlog kupovine osiguranja“. Zaključuje se da je većina studenata upoznata s pojmom osiguranja dok je pojam rizika i investicijskih strategija nepoznat većini studenata. Kod zadnjeg dijela testiranja gdje su ispitanici trebali zaokružiti točne izjave većina ispitanika iz obe grupe studija su odgovorili netočno, dok je postotak netočnih bio manji kod studenata ekonomskog fakulteta. Skupina “ostali fakulteti“ predstavlja širok pojam te su zbog želje da se dođe do informacija o detaljnoj strukturi ostalih fakulteta iz daljnjeg testiranja isključeni studenti ekonomskih fakulteta.

Tablica 23: ANOVA test za ostale fakultete

	Stupnjevi slobode	Broj točnih odgovora - F	Broj točnih odgovora – p
Fakultet	4	13.896	0.0000

Izvor: Rezultati ankete.

ANOVA test broja točnih odgovora i ispitanika drugih fakultetstih usmjerenja, osim ekonomskog, pokazao je da je statistički značajan te da razlika postoji.

Kako bi se vidjelo koji od ostalih fakulteta ima najvišu razinu financijske pismenosti formirana je tablica br. 24 u kojoj je prikazan prosječan broj točnih odgovora prema prethodno definiranim skupinama fakulteta.

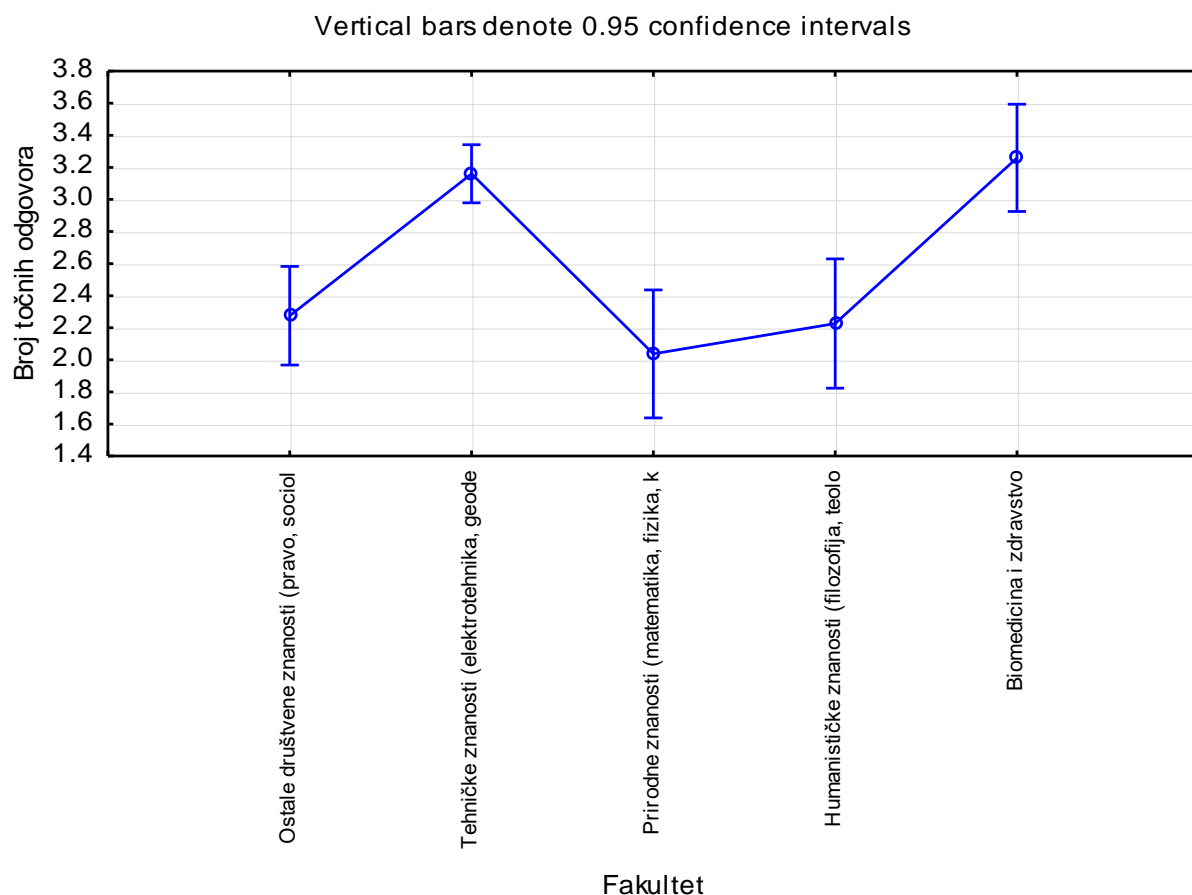
Tablica 24: Struktura točnih odgovora u ostalim fakultetima

	Fakultet	N	Broj točnih odgovora – Prosječan broj točnih odgovora
Total		537	2.819367
Fakultet	Ostale društvene znanosti (pravo, sociol	91	2.274725
	Tehničke znanosti (elektrotehnika, geode	262	3.160305
	Prirodne znanosti (matematika, fizika, k	54	2.037037
	Humanističke znanosti (filozofija, teolo	53	2.226415
	Biomedicina i zdravstvo	77	3.25974

Izvor: Rezultati ankete.

Ovo istraživanje je pokazalo da su najviše prosječnih točnih odgovora ostvarili studenti biomedicinskih fakulteta (3,26 točnih odgovora odnosno prosječna 3 točna odgovora) dok su najlošiji rezultat ostvarili studenti koji studiraju u području prirodnih znanosti (2,04 točnih odgovora odnosno prosječna 2 točna odgovora); s napomenom da u ovo testiranje nisu uključeni studenti ekonomskih fakulteta. Ovi rezultati prikazani su grafikonom br. 9 gdje su na horizontalnoj osi prikazani fakulteti dok je na vertikalnoj osi prikazan prosječna broj točnih odgovora.

Kako bi se bolje proučila dobna struktura studenata ostalih fakulteta formirana je tablica br. 25. Crvenom bojom označene su kategorije godine studija u kojima se nalazi najmanje studenata dok su zelenom bojom označene kategorije u kojima se nalazi najviše studenata. Vidljivo je da je najviše ispitanih studenata biomedicinskih fakulteta, koji su ostvarili najbolji rezultat u kategoriji ostalih fakulteta, u kategoriji 4. godine studija (41,56%) a slijede ih studenti s 5.godine studija (22,08%). Studenti koji studiraju u području prirodnih znanosti, i koji su ostvarili najlošiji rezultat među skupinom ostalih fakulteta, su najviše studenti 1. (48,15%) i 2. godine studija (20,37%).

Grafikon 9: Broj točnih odgovora- fakulteti

Izvor: Prikaz autora.

Tablica 25: Ostali fakulteti- zastupljenost

2-Way Summary Table: Observed Frequencies (input (B2:TR538))						
	Godina studija - 1	Godina studija - 2	Godina studija - 3	Godina studija - 4	Godina studija - 5	Row - Totals
Ostale društvene znanosti	34	27	12	9	9	91
Row %	37.36%	29.67%	13.19%	9.89%	9.89%	
Tehničke znanosti	119	63	47	21	12	262
Row %	45.42%	24.05%	17.94%	8.02%	4.58%	
Prirodne znanosti	26	11	6	7	4	54
Row %	48.15%	20.37%	11.11%	12.96%	7.41%	
Humanističke znanosti	5	5	11	14	18	53
Row %	9.43%	9.43%	20.75%	26.42%	33.96%	
Biomedicina i zdravstvo	7	8	13	32	17	77
Row %	9.09%	10.39%	16.88%	41.56%	22.08%	
Totals	191	114	89	83	60	537

Izvor: Rezultati ankete.

Iz tablice br. 25 je vidljivo da je najviše ispitanih studenata u cijeloj skupini ostalih fakulteta upisano na 1.godinu studija (njih 191) a slijede ih studenti 2. godine studija (njih 114). U ovom istraživanju je već prethodno utvrđeno da korelacija između broja prosječnih točnih odgovora i godine studija postoji te da je veza između broja točno odgovorenenih pitanja i godine studija pozitivna, slaba i statistički značajna (empirijska razina signifikantnosti manja od 5%).

U tablici br. 26 prikazana je dobna struktura studenata ekonomskih fakulteta koja je pokazala da je najviše ispitanih studenata ekonomije (njih 86) spada u kategoriju od 21-23 godine tj. 51,81% studenata ekonomije ima od 21-23 godine.

Tablica 26: Struktura ekonomskih fakulteta

FAKULTET=EF Fakultet			
	Broj studenata	Struktura (%)	Kumulativni niz „manje od“ (%)
18-20	23	13.86	13.86
21-23	86	51.81	65.66
24-26	44	26.51	92.17
više od 26	13	7.83	100.00
Ukupno	166	100.00	-

Izvor: Rezultati ankete.

4.4. Analiza rezultata istraživanja

Istraživanje provedeno na uzorku od 703 studenta koji studiraju na području Republike Hrvatske pokazalo je da su studenti financijski nepismeni te da studenti ekonomskih fakulteta imaju veću razinu financijske pismenosti od studenata ostalih fakulteta. Drugim riječima istraživanjem su se potvrdile obe prethodno postavljene hipoteze. Naime na temelju t-vrijednosti 14,503 pri empirijskoj razini signifikantnosti od 0,000 može se donijeti zaključak da su studenti financijski nepismeni te je t-testom prihvaćena hipoteza o nepismenosti studenata koji studiraju na području Republike Hrvatske

Na temelju t-test vrijednosti 8,459 može se donijeti zaključak da postoji statistički značajna razlika u broju točnih odgovora među studentima ekonomskog fakulteta i studenata ostalih fakulteta. Dakle, studenti ekonomskog fakulteta su iskazali veću financijsku pismenost od

studenta ostalih fakulteta te je tim potvrđena i druga hipoteza. Studenti hrvatskih sveučilišta su u prosjeku, bez obzira na upisani studij, točno odgovorili na 3 pitanja od postavljenih 7 pitanja iz skupine pitanja o financijskom znanju (preciznije 3,10 točno odgovoreni pitanja). Također utvrđeno je da je veza između broja točno odgovoreni pitanja i godine studija pozitivna, slaba i statistički značajna (testirano pri empirijskoj razini signifikantnosti manjoj od 5%). Osim znanja anketiranjem su obuhvaćena i pitanja o stavovima, navikama i ponašanju hrvatskih studenata kada je riječ o novcu i upravljanju novcem. Jedno od pitanja postavljeno u anketi glasilo je planiraju li studenti unaprijed svoj mjesečni budžet i ako planiraju drže li se postavljenih planova. Pitanje je postavljeno s ciljem saznavanja troše li studenti novac kojim raspoložu stihijski ili su u stanju razmišljati o budućnosti i donositi racionalne ekonomske odluke. Rezultati su prikazani u tablici br. 27 gdje je vidljivo da je više od polovice ispitanih studenata, njih 57,2%, odgovorilo da planira mjesečni budžet.

Tablica 27 : Mjesečni budžet

Planiranje mjesečnog budžeta			
		Frequency	Percent
Valid	Da	402	57,2
	Ne	301	42,8
	Total	703	100,0

Izvor: Rezultati ankete.

Kako bi se ustanovilo koliko studenata koji su izjavili da planiraju mjesečni budžet se pridržava istog formirana je sljedeća tablica br. 28. Vidljivo je kako je većina studenata koji planiraju mjesečni budžet (308 studenata od 402 koji planiraju mjesečni budžet) dosljedna svojim planovima pa se tako i pridržava zacrtanih ciljeva.

Tablica 28: Planiranje mjesečnog budžeta

Uvažavanje planiranog budžeta ukoliko postoji planirani budžet					
		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	n/a	224	31,9	31,9	31,9
	Da	308	43,8	43,8	75,7
	Ne	171	24,3	24,3	100,0
	Total	703	100,0	100,0	

Izvor: Rezultati ankete.

Činjenica da pitanje financijske pismenosti još uvijek nije promatrano kao vrlo važno pitanje već se često spominje marginalno u Republici Hrvatskoj te većinom samo u slučajevima kada regulatorna tijela zadužena za pitanje financijske pismenosti ili druge nevladine udruge ulože napor da istaknu važnost i potrebu financijske pismenosti zanimljivo je bilo saznati koliko su hrvatski studenti zainteresirani poboljšati svoje znanje o financijama. Na taj način je moguće saznati koliko oni smatraju financijsko znanje važnim faktorom za donošenje dobrih financijskih odluka i financijskog blagostanja. Pitanje je postavljeno u obliku Likertove ljestvice gdje broj 1 označava potpunu zainteresiranost za poboljšanje znanja o financijama a broj 5 označava potpunu nezainteresiranost. Rezultati su prikazani u tablici br. 29.

Tablica 29: Znanje o financijama

Koliko ste zainteresirani poboljšati svoje znanje o financijama?					
		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	1	151	21,5	21,5	21,5
	2	143	20,3	20,3	41,8
	3	177	25,2	25,2	67,0
	4	136	19,3	19,3	86,3
	5	96	13,7	13,7	100,0
	Total	703	100,0	100,0	

Izvor: Rezultati ankete.

Iz tablice br. 29 vidljivo je da je najveći broj studenata, njih 25,2%, označilo broj 3 na ljestvici što bi označavalo njihovu indferentnost prema pitanju važnosti financijskog znanja. Najmanje studenata je odgovorilo da su potpuno nezainteresirani za pitanje poboljšanja vlastitog financijskog znanja. S druge strane gledajući kumulativno zbrajane postotke 67% studenata je označilo brojeve od 1 do 3 što pokazuje da je većina studenata ipak zainteresirana poboljšati svoje znanje o financijama. Dakle iako nisu pokazali zavidno znanje o financijama odgovarajući na pitanja o financijskim pojmovima poput inflacije, kamatnog računa, osiguranja, ulaganja i rizika ipak su zainteresirani napredovati i poboljšati svoje znanje o upravljanju novcem.

Još jedno pitanje obuhvaćeno ovim anketnim upitnikom odnosilo se na to koriste li studenti kreditne kartice, te ako ih koriste imaju li vlastite ili koriste kreditne kartice od roditelja.

Iz tablice br. 30 je vidljivo da gotovo polovica ispitanika posjeduje vlastitu kreditnu karticu (njih 350 odnosno 49,8%) dok njih 222 odnosno 31,6% ne koristi kreditne kartice.

Tablica 30 : Kreditne kartice

Čije kreditne kartice koristite?					
		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Ne koristim kreditne kartice	222	31,6	31,6	31,6
	Od roditelja	43	6,1	6,1	36,7
	Vlastite	350	49,8	49,8	87,5
	I svoju i od roditelja	88	12,5	12,5	100,0
	Total	703	100,0	100,0	

Izvor: Rezultati ankete.

Tablica 31 : Štednja

Na koji način štedite novac:					
		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Ne štedim	121	17,2	17,2	17,2
	Kupujem dionice/ obveznice/ ostale financijske intrumente	14	2,0	2,0	19,2
	Ostavljam novac u novčaniku ili kod kuće	309	44,0	44,0	63,2
	Povećavam saldo na tekućem/ žiro računu	132	18,8	18,8	81,9
	Uplaćujem na štedni račun u banci	127	18,1	18,1	100,0
	Total	703	100,0	100,0	

Izvor: Rezultati ankete.

Stav ispitanika prema štednji tj. odnosu prema budućnosti prikazan je u tablici br. 31 u kojoj su navedeni rezultati odgovora na pitanje na koji način štedite novac. Najviše ispitanika (njih 309 odnosno 44%) izjavilo je da novac ostavljaju u novčaniku ili kod kuće dok je njih 132 odnosno 18,8% izjavilo da štede povećavajući saldo na tekućem ili žiro računu. Iz ovakvih rezultata se zaključuju kako i skupina mladih stanovnika Hrvatske nema povjerenja u bankarski sustav. Razlog tome može biti činjenica da njihovi roditelji, ukućani, rodbina i prijatelji imaju negativna iskustva s poslovanjem banaka ili je pak možda još u kolektivnoj svijesti da je najsigurnije novac čuvati kod sebe ili kod kuće.

5. ZAKLJUČAK

Tema financijske pismenosti kao relativno novi pojam pažnju znanstvenika i istraživača zaokupila je u posljednja dva desetljeća kada je i zanimanje javnosti za temama osobnih financija počelo rasti. Globalna financijska kriza koja je svoje izvorište imala 2008. godine na hipotekarnom tržištu SAD-a u pitanje je dovela postavke financijskih tržišta i istaknula potrebu i važnost financijske pismenosti za osobno financijsko blagostanje svakog pojedinca. Naime kako su pismeni pojedinci u stanju prepoznavati, koristiti i proizvoditi opće informacije s kojima su suočeni na dnevnoj bazi tako su i financijski pismeni pojedinci u stanju prepoznati prednosti i rizike korištenja financijskih instrumenata, odabrati optimalne financijske instrumente s obzirom na vlastitu financijsku situaciju te u skladu s tim donositi racionalne financijske odluke koje će im osigurati dugoročno financijsko blagostanje. U svijetu čija je glavna karakteristika konstantno razvijanje, inoviranje, napredovanje, pogotovo u tehnološkom smislu, imperativ je da su pojedinci u mogućnosti pratiti takav tempo promjena i osobno se razvijati u skladu s tim. Svjetska banka, Europska komisija i OECD su međunarodne organizacije koje su prve prepoznale važnost i potrebu promicanja svijesti o financijskoj pismenosti te zbog toga provode razne aktivnosti i programe kako bi potaknule sve svoje zemlje članice na implementiranje programa financijske pismenosti u svoje nacionalne programe. Republika Hrvatska je potaknuta tim aktivnostima 2014. provela istraživanje o financijskoj pismenosti građana čiji rezultati nisu bili zadovoljavajući. Uočavanjem važnosti koju financijska pismenost u konačnici ima i na stabilnost cjelokupnog nacionalnog financijskog sustava koordinatorom svih aktivnosti u području financijske pismenosti u Republici Hrvatskoj proglašeno je Ministarstvo financija koje u suradnji s ostalim regulatornim tijelima, vladinim i nevladinim udrugama provodi usvojene programe i aktivnosti promicanja financijske pismenosti.

Činjenica je da je financijska pismenost važna za pojedince svih socio-demografskih karakteristika ali važno je istaknuti da je i skupina mladih najranjivija skupina stanovnika. Naime mladi odnosno studenti završetkom svojih obrazovanja nalaze se na prekretnici života, gdje većina njih tada iz situacije financijske ovisnosti prelazi u situaciju financijske neovisnosti. Odluke koje tada donesu mogu imati dalekosežne posljedice na njihov, ali u nekim slučajevima i na život njihovih bližnjih, te je upravo zbog toga važno da budu svjesni prednosti i rizika svih financijskih proizvoda s kojima su suočeni, da prepoznaju posljedice donošenja financijskih odluka te da usvojena znanja i vještine mogu primjenjivati. Važna

karakteristika današnjih financijskih tržišta je da ona postaju izrazito kompleksna i dinamična s povećanom ponudom financijskih proizvoda dok promatrano s druge strane sve to prati povećana kompleksnost potreba pojedinaca. U takvom slučaju most između povećanih potreba pojedinaca i povećane kompleksnosti financijskih tržišta predstavlja financijska pismenost.

U ovom radu je provedeno istraživanje u obliku online ankete na uzorku od 703 studenata na području Republike Hrvatske kako bi se utvrdilo jesu li studenti financijski pismeni te postoji li razlika u financijskoj pismenosti studenata ekonomskih fakulteta i studenata ostalih fakultetskih usmjerenja. Dobiveni rezultati su s obzirom na prethodno provedena istraživanja u svijetu, ali i ono istraživanje provedeno na populaciji Republike Hrvatske očekivani. Dakle istraživanje je pokazalo da hrvatski studenti nisu financijski pismeni s obzirom da su točno odgovorili na 3 od postavljenih 7 pitanja iz kategorije financijskog znanja. Provjeravano je znanje i razumijevanje pojmova inflacije, kamatnog računa, rizika i investicijskih strategija, likvidnosti i osiguranja. Postavljena druga hipoteza ovog rada glasila je da su studenti ekonomskih fakulteta financijski pismeniji od ostalih studenata je potvrđena te je ustavljeno da su studenti ekonomskih fakulteta u prosjeku točno odgovorili na 4 od postavljenih 7 pitanja dok su studenti ostalih fakulteta u prosjeku točno odgovorili na 2 od postavljenih 7 pitanja. Obe hipoteze prihvaćene su pri empirijskoj razini značajnosti od 5%.

Svrha ovog rada je bila istražiti i analizirati pismenost hrvatskih studenata s ciljem utvrđivanja razine pismenosti studenata što se postiglo analizom provedenog anketnog upitnika te je istraživanje provedeno s nadom da rezultati mogu ukazati na potrebni daljnji smjer ulaganja u edukativne i razne druge stručne programe promicanja financijske pismenosti u Republici Hrvatskoj.

6. LITERATURA

1. Altman, M. (2012.): Implications of Behavioral Economics for Financial Literacy and Public Policy. *Journal of Socio-Economics*. October 2012. Vol 41, p. 677–690.
2. Anić, V. (2006.): *Veliki rječnik hrvatskog jezika*. Novi liber, Zagreb
3. Atkinson, A. and F. Messy (2012.): “Measuring Financial Literacy: Results of the OECD / International Network on Financial Education (INFE) Pilot Study”, OECD Working Papers on Finance, Insurance and Private Pensions, No. 15, OECD Publishing.
4. Burnet, M. (1965.): *abc of literacy*. UNESCO. Paris, France
5. Bongini, P., Trivellato, P. i Zenga, M. (2012.): Measuring financial literacy among students: an application of Rasch analysis. *EJASA, Electron*. Vol 5, Issue 3, 425-430. *Universita del Salento*. Italy. Dostupno na: https://www.academia.edu/2508756/Measuring_financial_literacy_among_students_an_application_of_Rasch_analysis (20.04.2016.)
6. Brau, J.C., Holmes, A.L., Israelsen, C.L. (2010.): *Financial Literacy among College Students: An Empirical Analysis*. Brigham Young University. *Forthcoming Journal of Financial Education*. Dostupno na: <http://marriottschool.net/emp/brau/JFED%202015%20Fin%20Lit.pdf> (23.04.2016.)
7. Cvrilje, D. (2014.): *Financijska pismenost*. Nastavni materijali. Ekonomski fakultet Zagreb. Sveučilište u Zagrebu. Dostupno na: <http://web.efzg.hr/dok/FIN/dcvrlje/financijska%20pismenost.pdf> (21.03.2016.)
8. Cvrilje, D. (2014.): *Povezanost koncepta financijske pismenosti s uspješnošću upravljanja osobnim financijama*. Doktorski rad. Sveučilište u Zagrebu, Ekonomski fakultet Zagreb.
9. Danes, S.M. i Hira, T.K. (1987.): *Money Management Knowledge of College Students*. *Journal of Student Financial Aid*, 17(1). Dostupno na: <http://publications.nasfaa.org/cgi/viewcontent.cgi?article=1435&context=jsfa> (22.04.2016.)
10. Dwiastanti, A. (2015.): *Financial Literacy as the Foundation for Individual Financial Behavior*. *Journal of Education and Practice*. iiste. ISSN 2222-288X (Online) Vol.6, No.36. Dostupno na: <http://iiste.org/Journals/index.php/JEP/article/viewFile/27916/28640> (30.03.2016.)

11. Europska bankarska federacija- ©EBF-FBE (2009.): Financial literacy – empowering consumers to make the right choices, Guido Ravoet Editor Responsible, Brussels, May 2009. Dostupno na: http://www.ebf-fbe.eu/uploads/documents/publications/Reports/Fin%20Literature/D0305C-2009-EBF_Financial_Education_-_rev7-26-9_webversion-2009-00831-01-E.pdf (20.03.2016.)
12. Furtuna, F. (2008.): "College Students' Personal Financial Literacy: Economic Impact and Public Policy Implications," Undergraduate Economic Review: Vol. 4: Iss. 1, Article 1. Dostupno na: <http://digitalcommons.iwu.edu/uer/vol4/iss1/1> (15.03.2016.)
13. Golemac, Z. I Lončar, I.(2016.): The Importance of Financial Literacy for Teens. University of Dubrovnik, Department of Economic and Business Economics, Dubrovnik, Republic of Croatia. Dostupno na: <http://www.irisro.org/economics2016january/19Loncar-Golemac.pdf> (29.03.2016.)
14. Habschick, M., Seidl, B. i Evers, J. (2007.): Survey of Financial Literacy Schemes in the EU27. Financial Services. EVERS JUNG Research and Consulting. Dostupno na: http://ec.europa.eu/internal_market/finservices-retail/docs/capability/report_survey_en.pdf (12.07.2016.).
15. Hashim, C.N. i Kayode, K.B. (2013.): Economics Literacy among University Students: A Case Study of International Islamic University Malaysia (IIUM). World Applied Sciences Journal 28 (6): 871-875, 2013 ISSN 1818-4952 © IDOSI Publications. Dostupno na: [http://www.idosi.org/wasj/wasj28\(6\)13/20.pdf](http://www.idosi.org/wasj/wasj28(6)13/20.pdf) (25.03.2016.)
16. Hilgert, M., Hogarth, J., & Beverley, S. (2003.): Household financial management: The connection between knowledge and behavior. Washington: Federal Reserve Bulletin
17. HNB i HANFA (2015.): Mjerenje financijske pismenosti i financijske uključenosti u Hrvatskoj. Zagreb: Ipsos puls d.o.o. Dostupno na: http://www.hnb.hr/documents/20182/499482/hp04022016_prezentacija.pdf/120e9a61-eb20-4410-8efe-372a6e27afde (1.7.2016.)
18. Hung, A.A., Parker, A.M. i Yoong, J. (2009.): Defining and Measuring Financial Literacy. RAND Corporation, working paper. Dostupno na: https://www.rand.org/content/dam/rand/pubs/working_papers/2009/RAND_WR708.pdf (23.03.2016.)

19. HUO (Hrvatski ured za osiguranje), g.u. Pauković, H.(2011.): Financijska pismenost. Bilten. Zagreb. Broj 6, studeni. ISSN 1847-9251. Dostupno na: <file:///C:/Users/Ivana/Downloads/bilten-6-2011.pdf> (30.03.2016.)
20. Huston, S.J. (2010.): Measuring Financial Literacy. The Journal of Consumer Affairs, Vol. 44, No. 2.
21. Kulenović, Z. (2005.): Metodologija istraživačkog rada. Pomorski fakultet Sveučilišta u Splitu. Split.
22. Lončar, I. i Golemac, Z. (2015.): Važnost ekonomskog obrazovanja za unapređenje financijskog znanja. Stručni rad. Zbornik Ekonomskog fakulteta u Zagrebu, god.13, br.1., 2015.Zagreb.
23. Lončar, I. i Golemac, Z. (2014.): Changing Students' Financial Knowledge through Different Levels of Economic University Education. Journal of Educational and Social Research MCSER Publishing, Rome-Italy. Vol. 4 No.4 June 2014. Dostupno na: <http://www.mcser.org/journal/index.php/jesr/article/viewFile/3484/3425> (15.03.2016.)
24. Lusardi, A., Mitchell, O.S. (2014.): The Economic Importance of Financial Literacy: Theory and Evidence. Journal of Economic Literature, Vol. LII, March 2014.
25. Lusardi, A., Mitchell, O.S. i Curto, V. (2010.) : Financial literacy among the young: Evidence and implications for consumer policy, CFS Working Paper, No. 2010/09. Dostupno na: <http://www.econstor.eu/bitstream/10419/43224/1/630563187.pdf> (03.03.2016.)
26. Mandell, L. (2006.): Financial Literacy: If It's So Important, Why Isn't It Improving?. Networks Financial Institute. Indiana State University. 2006-PB-08.
27. Marcolin, S. i Abraham, A. (2006.): Financial literacy research: current literature and future opportunities. Proceedings of the 3rd International Conference on Contemporary Business, Leura NSW, 21-22 September 2006. Australia: Faculty of Commerce, Charles Stuart University. Research online. Dostupno na: <http://ro.uow.edu.au/cgi/viewcontent.cgi?article=1233&context=commpapers> (19.04.2016.)
28. Mason, C.L.J. i Wilson, R.M.S. (2000.): Conceptualising financial literacy. Occasional paper, 2000:7. Loughborough: Business School, Loughborough University.
29. Mckenzie, M.V. (2009.): The Financial Literacy of University Students: a Comparison of Graduating Seniors' Financial Literacy and Debt Level. University of South Florida. Dostupno na:

- <http://scholarcommons.usf.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=3093&context=etd>
(01.03.2016.)
30. MF (2015.): Prijedlog nacionalnog strateškog okvira financijske pismenosti potrošača za razdoblje od 2015. do 2020.godine. Ministarstvo financija. Zagreb.
31. Nano, D. i Cani, S. (2013.): The Differences in Students' Financial Literacy based on Financial Education. Academicus International Scientific Journal. Vol. MMXIII. July 2013. Albania. Dostupno na: <http://www.academicus.edu.al/nr8/Academicus-MMXIII-8-149-160.pdf> (25.04.2016.)
32. Narodne novine (2015.): Nacionalni strateški okvir financijske pismenosti potrošača za razdoblje od 2015. do 2020. godine i Akcijski plan unaprjeđenja financijske pismenosti potrošača za 2015. godinu. Narodne novine, br. 11/2015.
33. Nidar, S.R. i Bestari, S. (2012.): Personal Financial Literacy Among University Students (Case Study at Padjadjaran University Students, Bandung, Indonesia). World Journal of Social Sciences Vol. 2. No. 4. July 2012. Pp. 162– 171. Dostupno na: https://www.academia.edu/6887073/Personal_Financial_Literacy_Among_University_Students_Case_Study_at_Padjadjaran_University_Students_Bandung_Indonesia (27.04.2016.)
34. OECD (2006.): The Importance of Financial Education. Policy Brief. The Observer. OECD Publishing.
35. OECD (2014.) : PISA PISA 2012 Results: Students and Money (Volume VI) Financial Literacy Skills for the 21st Century: Financial Literacy Skills for the 21st Century. OECD Publishing.
36. OECD (2015.): 2015 OECD/INFE TOOLKIT FOR MEASURING FINANCIAL LITERACY AND FINANCIAL INCLUSION. OECD Publishing.
37. Pompian, M.M. (2006.): Behavioral finance and wealth management : building optimal portfolios that account for investor biases. John Wiley & Sons, Inc., Hoboken, New Jersey. USA.
38. Remund, D. L. (2010.): Financial Literacy Explicated: The Case for a Clearer Definition in an Increasingly Complex Economy. The journal of consumer affairs. Volume 44, number 2, p 276-295.
39. Rodrigues, C.S., Vieira, F.D., Amaral, A. i Martins, F.V. (2012.): Financial Literacy of University Students. Portugal. Dostupno na:

- https://repositorium.sdum.uminho.pt/bitstream/1822/21813/1/Financial%20Literacy%20of%20University%20Students_vers%C3%A3o%20final.pdf (19.04.2016.)
40. Sabri, M., F. (2011.): Pathways to financial success: Determinants of financial literacy and financial well-being among young adults. Graduate Theses and Dissertations. Paper 11205. Dostupno na:
<http://lib.dr.iastate.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=2208&context=etd> (16.08.2016.).
41. Sarigül, H. (2014.): A Survey of Financial Literacy Among University Students. The Journal of Accounting and Finance. October, 2014. Dostupno na:
<http://www.journal.mufad.org/attachments/article/767/11.pdf> (20.04.2016.)
42. Shaari, N.A., Hasan, N.A. et al (2013.): FINANCIAL LITERACY: A STUDY AMONG THE UNIVERSITY STUDENTS. INTERDISCIPLINARY JOURNAL OF CONTEMPORARY RESEARCH IN BUSINESS. Institute of Interdisciplinary Business Research. JUNE 2013, VOL 5, NO 2. Dostupno na: <http://journal-archieves33.webs.com/279-299.pdf> (19.04.2016)
43. SB (2010.): HRVATSKA: Dijagnostički pregled zaštite potrošača i financijske pismenosti. Svezak I: glavni nalazi i preporuke. Veljača 2010. Washington DC. Dostupno na:
http://siteresources.worldbank.org/INTECAREGTOPPRVSECDEV/Resources/Croatia_CPFL_Vol1_Croatian.pdf (19.04.2016.)
44. Vehovec, M., Rajh, E. i Kirbiš Škreblin, I. (2015.): Financijska pismenost građana u Hrvatskoj. Privredna kretanja i ekonomska politika. Zagreb: Ministarstvo financija Republike Hrvatsk : Ekonomski institut. Broj 1(136). Dostupno na:
[file:///C:/Users/Ivana/Downloads/PKIEP_136_Vehovec_Rajh_Skreblin_Kirbis%20\(1\).pdf](file:///C:/Users/Ivana/Downloads/PKIEP_136_Vehovec_Rajh_Skreblin_Kirbis%20(1).pdf) (27.03.2016.)
45. Volpe, R. P., Chen, H. i Pavlicko, J.J. (1996.): Personal investment literacy among college students: A survey. Dostupno na:
<http://citeseerx.ist.psu.edu/viewdoc/download?doi=10.1.1.476.6325&rep=rep1&type=pdf> (10.04.2016.)
46. Wagner, J. (2015.): AN ANALYSIS OF THE EFFECTS OF FINANCIAL EDUCATION ON FINANCIAL LITERACY AND FINANCIAL BEHAVIORS. Dissertations and Theses from the College of Business Administration. Paper 50. University of Nebraska. Lincoln. Dostupno na:

<http://digitalcommons.unl.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1054&context=businessdis>
s (25.04.2016.)

47. WB (2009.): The Case for Financial Literacy in Developing Countries: Promoting Access to Finance by Empowering Consumers. Washington, DC. Dostupno na: https://www.globalbrigades.org/media/Financial_Literacy.pdf (19.03.2016.)

PRILOZI

Prilog 1

Upitnik: financijska pismenost

Poštovani,

ovo istraživanje provodi se u svrhu izrade diplomskog rada na Ekonomskom fakultetu u Splitu. Cilj istraživanja je ispitati razinu financijske pismenosti studenata u Republici Hrvatskoj. Anketa je u potpunosti anonimna i bit će korištena isključivo u svrhu navedenog istraživanja. Hvala Vam na sudjelovanju.

1. Spol:

- M Ž

2. Dob:

- 18-20 21-23 24-26 više od 26

3. Na kojem fakultetu studirate?

- Ekonomski fakultet
 Ostale društvene znanosti (pravo, sociologija, psihologija, politologija i sl.)
 Prirodne znanosti (matematika, fizika, kemija i sl.)
 Tehničke znanosti (elektrotehnika, geodezija, građevinarstvo, računarstvo i sl.)
 Humanističke znanosti (filozofija, teologija, povijest i sl.)
 Biomedicina i zdravstvo

4. Koja ste godina studija?

1. 2. 3. 4. 5.

5. Živate li s roditeljima ?

- Da Ne, živim samostalno

6. Planirate li svoj mjesečni budžet?

- Da Ne

7. Ako ste na prethodno pitanje odgovorili potvrdno držite li se planiranog mjesečnog budžeta:

- Da Ne

8. Koliko radnog iskustva imate (uključujući sezonske poslove, stručne prakse, povremene poslove i poslove sa punim radnim vremenom) ?

- Manje od 6 mjeseci
 Između 6 mjeseci i 1 godine
 Između 1 i 2 godine
 Više od 2 godine

9. Gdje ste najviše naučili o upravljanju novcem?

- Kod kuće
 U školi/ na fakultetu
 U razgovoru s prijateljima
 Iz medija: novine, časopisi, radio, televizija, internet
 Iz vlastitog iskustva upravljanja s novcem

10. Koliko se smatrate sposobnima (samouvjerenima) upravljati vlastitim financijama:

- Ne smatram se sposobnim uopce- volio bih da znam puno više o upravljanju novcem
 Relativno sposoban- volio bih da znam malo više o upravljanju novcem
 Sposoban- razumijem većinu onoga što trebam znati
 Jako sposoban- razumijem upravljanje novcem jako dobro

11. Koliko ste zainteresirani poboljšati svoje znanje o financijama?

1. 2. 3. 4. 5.

* 1- Potpuno zainteresiran

5-Potpuno nezainteresiran

12. Čije kreditne kartice koristite?

- Vlastite
- Od roditelja
- I svoju i od roditelja
- Ne koristim kreditne kartice

13. Označite s kvačicom kvadratić pokraj tvrdnje s kojom se slažete:

- Prije kupnje pažljivo procijenim mogu li to priuštiti.
- Smatram da novac postoji kako bi se potrošio.
- Uvijek podmirujem svoje račune/ obveze na vrijeme.
- Postavio/la sam dugoročne financijske ciljeve i trudim se ostvariti ih.
- Spreman/ a sam riskirati dio svog novca prilikom štednje ili investiranja.

14. Na koji način štedite novac:

- Ostavljam novac u novaniku ili kod kuće
- Uplaćujem na štedni račun u banci
- Povećavam saldo na tekućem/ žiro računu
- Kupujem dionice/ obveznice/ ostale financijske instrumente
- Ne štedim

15. Prema Vašem mišljenju koja je od navedenih najlikvidnija imovina:

- Novac na štednom računu
- Novac na tekućem/ žiro računu (transakcijski račun)
- Automobil
- Kuća
- Računalo
- Ne znam

16. Ako uložite 1000 EUR danas sa godišnjom kamatnom stopom od 4% nakon godinu dana imat ćete:

- Više ako se kamatna stopa obračunava dnevno nego mjesečno
- Više ako se kamatna stopa obračunava kvartalno nego tjedno
- Više ako se kamatna stopa obračunava godišnje nego kvartalno
- 1040 EUR bez obzira kako se obračunava kamatna stopa
- 1000 EUR bez obzira kako se obračunava kamatna stopa
- Ne znam

17. Ako kamatne stope rastu cijena državnih obveznica:

- Raste
- Pada
- Ostaje ista
- Nemoguće je predvidjeti
- Ne znam

18. Investicijska strategija koja sa sobom nosi visoki rizik i visoke povrate najprikladnija je za:

- Stariji umirovljeni par koji ima fiksna mjesečna primanja
- Bračni par koji će za 2 godine trebati sredstva za obrazovanje svoje djece
- Mladi bračni par bez djece
- Sve prethodno navedene grupe jer svi trebaju visoke povrate
- Nijednu navedenu grupu jer svi imaju podjednaku averziju prema riziku
- Ne znam

19. Ivan mora čekati godinu dana da mu se isplati dobitak od 1000 EUR a inflacija u zemlji je konstantno na razini od 6 %. Za godinu dana Ivan će moći kupiti:

- Više nego što bi sa 1000 EUR mogao kupiti danas
- Istu količinu
- Manje nego što bi sa 1000 EUR mogao kupiti danas
- Ovisi o vrsti robe/ usluga koje želi kupiti
- Ne znam

20. Prema Vašem mišljenju koji je glavni razlog kupovine osiguranja:

- Zaštita od potencijalnih gubitaka kakvi su se nedavno dogodili
- Zaštita od katastrofalnih gubitaka
- Mogućnost ostvarivanja povrata od ulaganja
- Zaštita od malih gubitaka (incidenata)
- Ne znam

21. Označite s kvačicom sljedeće tvrdnje koje smatrate točnima:

- Investicija koja obećava visoke povrate nosi veći nego prosječni rizik.
- Visoka inflacija znači da se troškovi života ubrzano povećavaju.
- Moguće je smanjiti rizik investiranja na tržištu dionica ako se kupuju dionice različitih tvrtki koje kotiraju na burzi.
- Manja je vjerojatnost da ćete izgubiti cijeli novac ako ga čuvate na različitim mjestima.

SAŽETAK

Financijska pismenost zauzima sve važnije mjesto u današnjem svijetu kompleksnih i dinamičnih financijskih tržišta. Financijska pismenost kao relativno novi pojam nema točnu utvrđenu definiciju već se najčešće spominje kao kombinacija financijskog znanja, vještina i ponašanja kako bi pojedinci donijeli racionalne financijske odluke. Svrha ovog rada je bila istražiti i analizirati pismenost hrvatskih studenata s ciljem utvrđivanja razine pismenosti studenata te su rezultati pokazali da su studenti Republike Hrvatske nepismeni s tim da su studenti ekonomskih fakulteta pismeniji od studenata ostalih fakulteta.

Ključne riječi: financijska pismenost, studenti

SUMMARY

Financial literacy is becoming more and more important in today's complex and dynamic financial markets. As a relatively new concept its exact definition is still not determined but it is often mentioned as a combination of financial knowledge, skills and behaviour so that individuals could make rational financial decisions. The purpose of this study was to investigate and analyze the level of financial literacy among Croatian students and the results showed that Croatian students are financially illiterate and furthermore students of the faculties of economics showed higher level of financial literacy.

Key words: financial literacy, students